

Vijf jaar VABIMPULS

**BEWEGING VANUIT
VERTROUWEN**

**Leren van
vijf jaar VABIMPULS**

BRABANTADVIES

Colofon

Auteurs

Sjors Willems en Ivka Orbon

Met medewerking van

Peer Verkuijlen en Marianne Muller

Visuals

BTZ, Marcel van Dijk

Grafische vormgeving

Attacom

Juni 2023

BrabantAdvies

Brabantlaan 3

5216 TV 's-Hertogenbosch

073-3030286

info@brabantadvies.com

www.brabantadvies.com

INHOUD

	Voorwoord.....	4
1.	Inleiding.....	6
1.1.	Aanleiding hoe verder met VABIMPULS	6
1.2.	Aanpak.....	6
2.	Doelen en werkwijze van VABIMPULS	8
2.1.	VABIMPULS dient meerdere doelen	8
2.2.	Een beweging van onderop	9
3.	Terugblik op vijf jaar VABIMPULS: resultaten en lessen	12
3.1.	VABIMPULS voorziet in duidelijke behoefte	12
3.2.	VABIMPULS levert inzichten voor beleid	16
3.3.	VABIMPULS biedt een lerend netwerk	19
3.4.	De praktijk bij gemeenten en provincie blijkt weerbarstig	20
4.	Een sterk veranderend speelveld.....	23
4.1.	Het buitengebied staat vol in de schijnwerpers	24
5.	Beweging ‘vanuit vertrouwen’ in een veranderend speelveld.....	26
	Bijlage 1: Klankbordgroep	32
	Bijlage 2: Profiel deskundige	34

VOORWOORD

‘Vertrouwen is het hebben van een vaste overtuiging dat een gewenste omstandigheid, waarvan de beheersing buiten de eigen macht ligt, zich voor zal doen. Op vertrouwen moet een beroep worden gedaan als voor de omstandigheid geen zekerheid gekregen kan worden. Als zekerheid bestaat, is vertrouwen immers overbodig.’ — BRON: WIKIPEDIA

Sinds de start van VABIMPULS in 2017 is er veel veranderd. Met de stikstofproblemen én de noodzaak van natuurherstel, staat het buitengebied vol in de schijnwerpers. Het is tegelijkertijd voor de agrarische sector een uitermate onduidelijke en onzekere periode. Want wat de aanpak van deze problemen betekent voor individuele eigenaren, moet zich de komende periode nog uitkristalliseren. Het vertrouwen tussen boeren en overheid is ondertussen tot een verder minimum gedaald.

VABIMPULS is gestart als tijdelijke impuls voor ondersteuning van agrarische ondernemers: om eigenaren van leegstaand en leegkomend vastgoed weer in beweging te brengen en ondernemerschap te mobiliseren in vaak vastgelopen situaties in het Brabantse buitengebied. Deskundigen bieden laagdrempelige en onafhankelijke ondersteuning, als onderdeel van een bredere provinciale leegstandsaanpak.

‘Eén op de vijf boeren op het Brabantse platteland is weleens benaderd door criminelen die locaties zoeken om drugs te produceren. De saneringsgolf maakt het gevaar alleen maar groter: leegstand, drugscriminaliteit en de benarde positie van boeren blijken een giftige cocktail.’ — BRON: VOLKSKRANT 14-6-2023

Het opbouwen van wederzijds vertrouwen was, en is nog steeds een onderscheidend en cruciaal element in de aanpak van VABIMPULS. Zonder vertrouwen geen beweging. We zien niet alleen dat het vertrouwen van agrarische ondernemers in de overheid ver te zoeken is, ook vice versa, bij gemeenten is er vaak scepsis. En it takes two to tango. De aanpak is erop gericht om, vanuit de eigenaar, de brug te slaan met de overheid. Juist daarin heeft VABIMPULS zich bewezen en is ze, ook voor gemeenten, uitgegroeid tot een soort kwaliteitskeurmerk. De eigenaar heeft de regie over zijn eigen ‘voucher’, in planvorming en timing, maar krijgt ook de spiegel aangereikt over de haalbaarheid van zijn plannen. Maar de onafhankelijke deskundigen van VABIMPULS nemen ook de ruimte om de spiegel richting gemeenten en provincie voor te houden: om mee te denken en te komen tot maatwerk, en win wins te creëren in plaats van routinematig af te handelen.

Inmiddels zijn we ruim vijf jaar verder, staat de teller op meer dan 800 vouchers, zijn concrete successen geboekt en is een lerende aanpak ontwikkeld. De wensen en ambities van eigenaren zijn beter in beeld, de werkwijze is breed verspreid. Dat herstel van vertrouwen nog steeds hoog-nodig is alsook een handreiking aan boeren in onzekere tijden is een breed gedeelde opvatting. Het aantal initiatieven, gericht op individuele ondersteuning zoals de coaches voor natuurinclusief boeren, is groeiende. We zouden kunnen stoppen.

En toch, juist nu, houden we een pleidooi voor doorzetten én borgen in een duurzame aanpak.

Allereerst onderstrepen we de noodzaak om knopen door te hakken over de kansrijke plannen die op de plank liggen. Die liggen er vaak al te lang. Dit vraagt van gemeenten om, ondanks capaciteitsproblemen, nú in de actiestand te komen en om een handreiking van de provincie naar gemeenten om deze quick wins mogelijk te maken. VABIMPULS kan de kansrijke casussen al volop aandragen en kan samen met het ondersteuningsnetwerk van de provincie de besluitvorming bij gemeenten en

provincie zo veel mogelijk helpen versnellen. Duidelijkheid is cruciaal om de energie bij eigenaren in het buitengebied vast te houden en oplossingen in het buitengebied dichterbij te brengen. Ook dát draagt bij aan vertrouwen.

Tegelijkertijd pleiten we ervoor om verder te denken dan vandaag. In gebiedsgerichte plannen moet alles samenkomen. Meer nog dan bij de start van **VABIMPULS**, heeft de eigenaar een stukje van de puzzel in handen om de kwaliteit van natuur, water en bodem te verbeteren en daarmee samenhangende gebiedsdoelen te kúnnen realiseren. Ons pleidooi is dan ook om verder te bouwen om kennis, beleid en regelingen toegankelijk te maken. Dus om te voorzien in éénduidige ondersteuning richting eigenaren met vastgoed, grond én plannen. De aanpak van **VABIMPULS** blijft daarin een onmisbare component: het naast de eigenaren staan en het bieden van een laagdrempelige en onafhankelijke procesrol. Om beweging op gang te krijgen met aandacht voor de sociale context van de eigenaar én het benutten van ondernemerschap. Dat vraagt ook nog steeds om specifieke competenties die binnen deze bredere ondersteuning een plek moeten krijgen.

Deze voorziening hoeft niet alleen vanuit de provincie te komen, we zien juist meerwaarde om dit op basis van partnerschap vorm te geven en op enige afstand en onafhankelijk van de provincie te plaatsen: mét de Brabantse stakeholders in het buitengebied. Om zo vertrouwen op te bouwen, win-wins te creëren die bijdragen aan een mooi en leefbaar Brabants buitengebied en de gewenste beweging te versnellen.

Ivka Orbon, *directeur BrabantAdvies*

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding hoe verder met VABIMPULS

VABIMPULS is in 2017 begonnen als één van de instrumenten van de provincie om de leegstand in het Brabants buitengebied aan te pakken. Het doel is om beweging op gang te krijgen rondom de leegstaande stallen en gebouwen. Via een voucher ontvangen boeren ondersteuning van onafhankelijke deskundigen bij het zoeken naar een toekomst van hun agrarische vastgoed. Aanvankelijk gaat het om gestopte boeren. Vanaf 2019 is de focus verbreed naar ook actieve boeren.

Nu, vijf jaar later en meer dan 800 vouchers verder, is er alle reden om stil te staan bij VABIMPULS. Allereerst omdat VABIMPULS in 2017 is gestart als tijdelijke impuls. Maar nog relevanter is dat de context waarbinnen VABIMPULS opereert inmiddels flink is veranderd. Hoewel het vraagstuk van leegstand niet is opgelost, hebben nieuwe thema's alle aandacht. Met een stikstofaanpak en natuurherstel staat het buitengebied beleidsmatig en politiek volop in de schijnwerpers. Dit raakt veel boerenbedrijven in Brabant. Ze staan vaak voor een keuze of en hoe ze verder gaan. Het is zaak om deze nieuwe ontwikkelingen te betrekken bij de vraag of en welke toekomst er is voor VABIMPULS.

BrabantAdvies is door het provinciebestuur gevraagd om voorstellen te doen voor het borgen van de ervaringen en werkwijze van VABIMPULS, of en hoe hiermee verder gegaan kan worden na 2023. Meer specifiek vraagt de provincie aandacht voor de volgende punten.

De opbrengst van VABIMPULS tot nu toe (niet in output van het aantal vouchers, maar van de effecten in de door de ondernemers gemaakte keuzes), gekoppeld aan de vraag hoe én of dit over twee jaar zonder overheidssteun verder kan en hoe we ervoor zorgen dat deze informatie omgezet wordt in bruikbare tools. Dit in het licht van het feit dat gemeenten momenteel erg tegen grenzen aanlopen qua ambtelijke capaciteit in combinatie met de hoeveelheid aan aanvragen. De voortgang om vraagstukken op te lossen, staat onder grote druk. Het is derhalve belangrijk om in 2022 te werken aan het borgen van de opgedane ervaringen en werkwijze. Hierbij is een belangrijk gesprekspunt óf, hoe en waar de opgebouwde kennis, methodiek en het profiel van de onafhankelijke deskundige geborgd kan worden na de beëindiging van VABIMPULS.¹

1.2. Aanpak

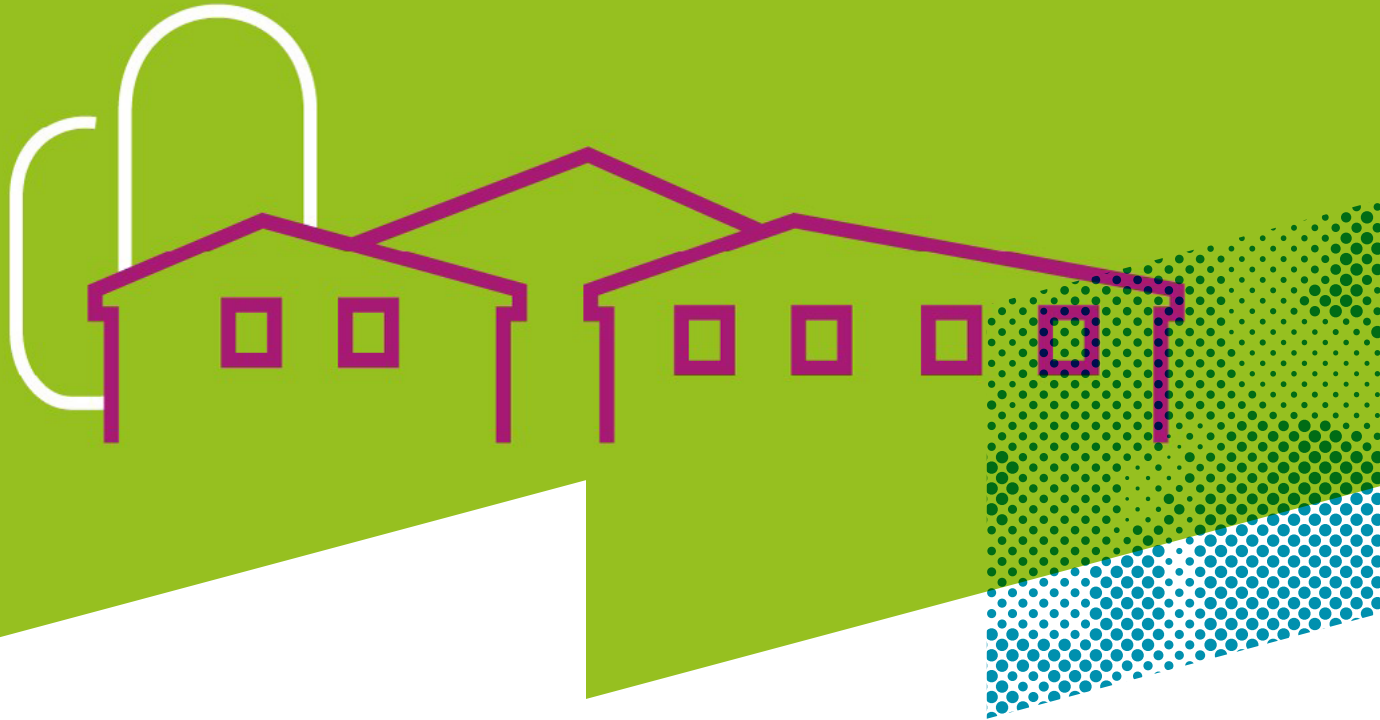
Om de vraag of en hoe verder met VABIMPULS en meer operationeel gerichte vragen van de provincie te kunnen beantwoorden, hebben we onze analyse opgebouwd langs drie lijnen.

- ▶ De aanpak en werkwijze van VABIMPULS: wat zijn de doelstellingen, wat maakt de aanpak onderscheidend, tot welke resultaten heeft dat geleid en wat leren we daarvan?
- ▶ Het veranderende speelveld: om welke veranderingen gaat het, hoe hebben die invloed op de toegevoegde waarde en de huidige werkwijze van VABIMPULS?
- ▶ Op basis van de actuele ontwikkelingen in het buitengebied en het veranderende speelveld hebben we de vraag gesteld: welke inzet in het buitengebied is nodig en vanuit welk perspectief? En wat betekent dat dan voor het wel of niet voortzetten van VABIMPULS en hoe dan?

¹ Uit toekenningsbrief provincie Noord-Brabant bij het werkplan van VABIMPULS 2022, 21 maart 2022.

Langs deze lijnen is een drietal sessies georganiseerd met een klankbordgroep van deskundigen en stakeholders. Ook zijn gesprekken gevoerd met verschillende stakeholders en is gebruik gemaakt van verzamelde gegevens van VAB**IMPULS**, evaluaties van Het PON & Telos, de Adviescommissie Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen transitie landbouw en andere documentatie (zie bijlage 1: deelnemers klankbordgroep, gesprekken en bronnen).

2. DOELEN EN WERKWIJZE VAN VABIMPULS

2.1. VABIMPULS dient meerdere doelen

VABIMPULS is gestart als één van de provinciale instrumenten om leegstand aan te pakken. De provinciale leegstands aanpak werkt met een aantal uitgangspunten dat ook binnen VABIMPULS vorm heeft gekregen: de eigenaar is zelf aan zet en de gemeente is de eerste overheid voor de aanpak van het leegstandsvraagstuk in de eigen gemeente. Ook slopen van leegstaande stallen en gebouwen is een optie. Daarnaast biedt leegstand kansen. Hiermee kunnen andere vraagstukken in het buitengebied verder geholpen worden. Denk aan de vraag naar woningen en woonvormen, rust, ontspanning en recreatie, beweging en gezondheid en leefbaarheid.

Tegen deze achtergrond heeft VABIMPULS een nieuwe lerende aanpak ontwikkeld met meerdere doelen.

1. Beweging creëren bij individuele eigenaren door ze een eerste handreiking te bieden en te ondersteunen bij een toekomstperspectief voor hun leegstaande of leegkomende agrarische bouwlocatie. Met deze handreiking beoogt VABIMPULS bij te dragen aan oplossingen voor vaak minder zichtbare sociaal-emotionele en financiële problemen en soms uitzichtloze situaties achter de voordeur bij eigenaren. Bovendien is vaak sprake van jarenlang gegroeid wantrouwen tussen eigenaren en overheid. VABIMPULS voorziet in een brugfunctie tussen eigenaren en overheid.
2. Door te starten bij de eigenaar en vervolgens met gemeente, provincie en andere stakeholders ruimte voor maatwerk te creëren voor initiatieven, beoogt VABIMPULS bij te dragen aan het voorkomen van verdergaande verrommeling en het realiseren van duurzame oplossingen voor leegstand en omgevingskwaliteit in het buitengebied.

3. De intentie is dat **VABIMPULS** niet alleen het ondernemerschap verder helpt bij eigenaren, maar ook bijdraagt aan een andere houding en werkwijze bij gemeenten, provincie, de advieswereld en andere betrokkenen om duurzame oplossingen in het buitengebied mogelijk te maken. Zo beoogt de impuls ook een structurele verandering conform de filosofie van het nieuwe omgevingsbeleid. Om voorbij de standaardtoetsing te komen en te werken aan kwalitatieve duurzame oplossingen voor de eigenaar én de omgeving. **VABIMPULS** zet daartoe actief in op kennisdeling. Binnen een netwerk van deskundigen en specialisten en door het delen van praktijkervaringen, kennis en expertise met andere actoren in het buitengebied zoals gemeenten, omgevingsdiensten, provincie en advieswereld.

2.2. Een beweging van onderop

De werkwijze van **VABIMPULS** is sinds 2017 steeds verder doorontwikkeld. Centraal staat de inzet van vouchers op basis van de volgende uitgangspunten.

Eigenaar in regie

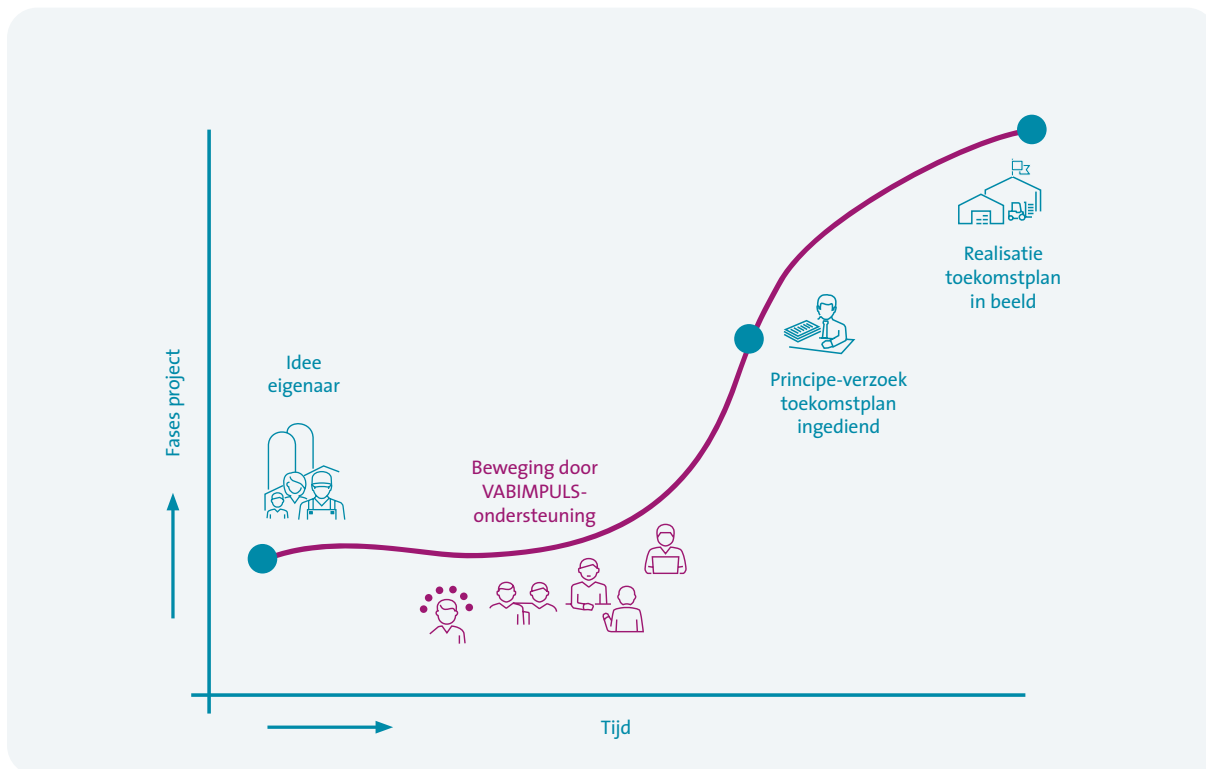
Voorop staat dat de eigenaar met het aanvragen van een voucher regie neemt én houdt bij een toekomst van zijn agrarische locatie. De voucher kent een laagdrempelige instap, is toegankelijk zonder uitgebreide voorwaarden.

Ondernemerskracht in het buitengebied mobiliseren

VABIMPULS is geïnspireerd op een aanpak die 'Tussenheid' in de regio Kempen eerder heeft ontwikkeld om ondernemerschap in het buitengebied te ondersteunen. De aanpak heeft ten doel om tot duurzame oplossingen in het buitengebied te komen door ruimtelijke, economische en maatschappelijke aspecten te betrekken. Daarbij vertrekt ze bij de leefwereld van eigenaren en slaat zij de brug naar de overheid. Zie verder www.tussenheid.nl

De voucheraanpak: inzet van onafhankelijke deskundigen en specialisten

Een eigenaar krijgt via **VABIMPULS** ondersteuning van een onafhankelijke deskundige. Deze start een brede verkenning om scherp te krijgen wat de wensen en mogelijkheden van de eigenaar zijn en om de haalbaarheid van de ideeën en plannen in beeld te krijgen. Centraal staat het open kijken naar een toekomst voor een eigenaar en zijn familie op een locatie. Daarbij komen ook de emotionele en persoonlijke situatie van de eigenaar aan de orde. Een deskundige staat naast de eigenaar, maar houdt hem ook een spiegel voor. Hij start bij de leefwereld van de eigenaar, maar heeft ook kennis van het gebied, van besluitvorming bij gemeenten. In deze fase is er vaak ook al contact met de gemeente. Bij het vervolg kan een onderzoek plaatsvinden om een toekomstplan uit te werken en zijn er specialisten betrokken. Zij hebben specialistische kennis, nodig voor een onderbouwd en haalbaar toekomstplan. Het gaat om kennis variërend van ruimtelijke ordening, bedrijfsopvolging, zorg, recreatie, vastgoed, bouwen, voedselbos, cultuurhistorie, natuurinclusief ondernemen, tot financiële aspecten en milieuregelgeving.

Figuur 1: Inzet VABIMPULS bij projectplannen van eigenaren.

VABIMPULS focust zich op de eerste fase in het traject om plannen, wensen en ideeën verder te brengen. Bij tweederde van de casussen reikt de ondersteuning van VABIMPULS tot en met het indienen van een principeverzoek voor een toekomstplan bij de gemeente (zie figuur 1). In zo'n verzoek staat globaal wat een eigenaar wil op zijn locatie en zijn motivatie hierbij. Hiervoor hoeven dan nog geen grote kosten (zoals van leges en bouwtekening) gemaakt te worden. Vaak wordt dan duidelijk of zo'n plan bij de gemeente kansrijk is voor verdere uitwerking.

Opbouw van lerend netwerk

VABIMPULS bouwt aan een open netwerk van deskundigen en specialisten. Het van elkaar leren op basis van de uitgangspunten van VABIMPULS staat hoog in het vaandel. Het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor een agrarische locatie gaat immers niet over één nacht ijs. De inzet is om tijdens de verkenning de 'diep, rond en breed'-filosofie van de Brabantse Omgevingsvisie toe te passen: het betrekken en wegen van maatschappelijke, ruimtelijke en economische belangen en behoeften van de eigenaar en van zijn omgeving. Dit én het feit dat de deskundige de eigenaar ook een spiegel voor moet kunnen houden, vraagt om specifieke competenties. Deskundigen en specialisten zijn vaak ook elders actief en hebben kennis in en van Brabant opgebouwd.² Over de aanvragen van eigenaren heeft VABIMPULS intensief contact met Brabantse gemeenten, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Vaak is dat casusgebonden, maar VABIMPULS zorgt ook voor input tijdens bredere sessies voor uitwisseling tussen gemeenten of betreft medewerkers bij de eigen interview. Daarmee reikt het lerend netwerk verder dan de eigen inzet van deskundigen en specialisten.

Onafhankelijke positionering en kennis voor provincie

Om de onafhankelijkheid te borgen, is VABIMPULS ondergebracht bij BrabantAdvies en is een onafhankelijke projectleider van buiten aangetrokken. Door deze positionering bij BrabantAdvies kan de kennis die wordt opgedaan bij de ondersteuning van eigenaren vertaald worden naar beleid

² Bij de verbinding van VABIMPULS-deskundigen en specialisten aan eigenaren wordt erop gelet dat zij niet zelf actief zijn voor de betreffende gemeente en geen belang hebben bij de casus.

en uitvoering in de provincie Noord-Brabant. Praktijkervaringen en inzichten van **VABIMPULS** zijn en worden daarvoor betrokken bij diverse adviestrajecten van BrabantAdvies zoals over het omgevingsbeleid. Over de voortgang van **VABIMPULS** is regelmatig ambtelijk en bestuurlijk overleg tussen provincie (opdrachtgever), projectorganisatie **VABIMPULS** (uitvoerder) en BrabantAdvies (opdrachtnemer).

3. TERUGBLIK OP VIJF JAAR VABIMPULS: RESULTATEN EN LESSEN

Vijf jaar VABIMPULS heeft tot diverse resultaten geleid. Omdat VABIMPULS een eerste stap is om beweging op gang te brengen, zijn niet alle resultaten hard of heel zichtbaar te maken. Of een toekomstplan uiteindelijk ook echt gerealiseerd wordt, hangt immers van veel meer factoren af die vaak verderop in het traject spelen. Wel zijn op basis van de ervaringen, verzamelde data van de vouchers, evaluaties en sessies van de klankbordgroep een aantal conclusies te trekken en lessen mee te geven voor een vervolg.

'VABIMPULS zorgt voor beweging in de kop, voorwaarde voor een beweging in het bouwblok.'

3.1. VABIMPULS voorziet in duidelijke behoefte

Kwantitatief: Groot bereik en waardering van de voucheraanpak

Met inmiddels meer dan 800 voucheraanvragen voorziet VABIMPULS in een behoefte van gestopte en (mogelijk) stoppende eigenaren. In al deze gevallen zetten eigenaren met beperkte subsidie een stap richting een andere invulling van hun leegstaande locatie of over sloop, over het al dan niet doorzetten van het agrarisch bedrijf of een alternatieve ontwikkeling. Met de verbreding van de doelgroep in 2019 van gestopte eigenaren naar boeren die overwegen te stoppen is VABIMPULS ook één van de provinciale instrumenten geworden van de transitie van de Brabantse landbouw. De meerwaarde van deze laagdrempelige en onafhankelijke benadering wordt ook gezien voor boeren die zich middenin een keuzeproces bevinden. Zij zoeken naar de verschillende opties en mogelijkheden, waarbij zowel aspecten in de persoonlijke sfeer als in de omgeving (de omwonenden, maar ook de mogelijkheden binnen het ruimtelijk beleid) relevant zijn.

Door uitbreiding van de doelgroep in 2019 met actieve boeren, is VABIMPULS in een 'drukker beleidsveld' beland. Afstemming met verschillende andere initiatieven, ook van de provincie, is steeds relevanter geworden. De verbreding met actieve boeren heeft er bovendien toe geleid dat VABIMPULS selectiever te werk is gegaan bij het in behandeling nemen van een aanvraag. Zo zijn eigenaren die al weten wat ze willen, een te realiseren plan hebben of alleen naar de financiële kant kijken, bij VABIMPULS niet aan het juiste adres. In hun geval is geen uitgebreide verkenning van hun wensen en mogelijkheden nodig. Ze kunnen voor hun vraag goed terecht bij een regulier adviesbureau.

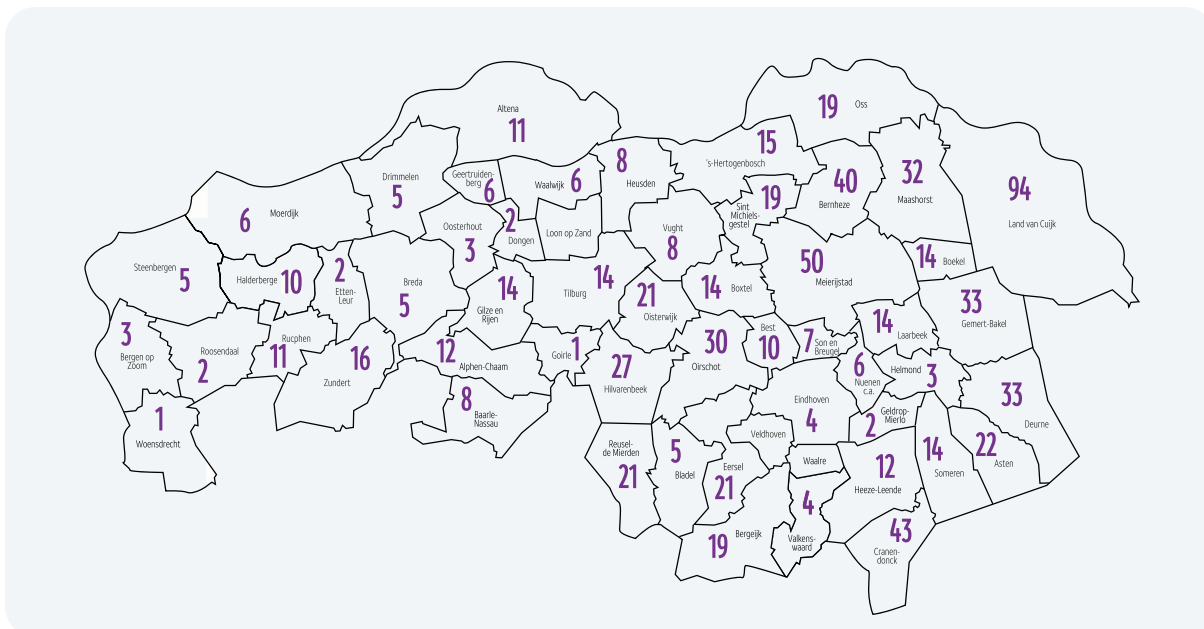
In de evaluatie in opdracht van het provinciebestuur beveelt de Adviescommissie Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen Transitie Landbouw in 2021 aan om VABIMPULS door te zetten: In de ogen van de commissie speelt VABIMPULS in op de grote behoefte aan begeleiding bij stoppers en omschakelaars. Het stoppen als veehouder en/of een andere weg inslaan is een ingrijpende gebeurtenis die het hele gezin raakt. Het ontzorgen van veehouders is hierbij belangrijk. Het zorgt voor beweging en zet andere veehouders aan tot nadenken.

Eigenaren zijn over het algemeen positief over de ondersteuning van VABIMPULS. Zij voelen zich gehoord en geholpen.

'Er wordt echt mét je gedacht, niet voor je.'

Een grote, lege ligboxenstal en geen opvolging voor zijn melkveebedrijf. Maar nog wel een in gebruik zijnde stal voor jongvee en de wens om op de bedrijfslocatie te blijven wonen. Het is de situatie van Sjac Meijs (63) uit Waspik. VABIMPULS dacht met hem mee over herbestemming. 'Mijn oogkleppen gingen af, wat zorgde voor gezichtsveldverruiming.' — NIEUWSFLITS VABIMPULS, DECEMBER 2020.

VABIMPULS is ook bij de gemeenten uitgegroeid tot een bekend instrument. Naast de communicatie bij de openstelling van de verschillende tranches van de voucherregeling, heeft VABIMPULS actief gewerkt aan haar bekendheid bij de gemeenten. In bijna elke Brabantse gemeente zijn vouchers aangevraagd. Het grootste aantal aanvragen is ingediend in Noordoost-Brabant waar ook de grootste dichtheid aan veehouderijbedrijven bestaat (zie figuur 2).

Figuur 2: Aantal toegekende vouchers per gemeente in Noord-Brabant, bron: VABIMPULS.

Kwalitatief: drie aspecten in de werkwijze zijn cruciaal

Als we verder inzoomen, zijn drie elementen van de werkwijze van VABIMPULS cruciaal.³

1. Onafhankelijke procesrol

Het onafhankelijke karakter van VABIMPULS geeft vertrouwen naar twee kanten, naar de eigenaar en ook naar de gemeente. Onafhankelijk betekent in dit geval dat een deskundige niet vanuit de eigenaar optreedt én ook niet vanuit de overheid, hij opereert vanuit de tussenruimte.⁴ Hij is neutraal, niet vooringenomen en zo in staat om een brugfunctie te vervullen. De deskundige snapt zowel de wereld van een eigenaar als die van de overheid, heeft geen eigen belangen, geen vooropgezette agenda en komt niet onder de vlag van een gemeente of provincie aan de keukentafel.

‘Deskundigen weten van niks, zijn van niemand, komen van nergens.’

Die onafhankelijkheid is nodig om vertrouwen op te kunnen bouwen. In de gesprekken van een deskundige met een eigenaar komen vaak ook sociaal-emotionele aspecten en de gezinssituatie aan de orde. Het zijn zaken die verder afstaan van de invloedssfeer van de overheid maar cruciaal zijn om te bespreken wanneer het gaat om toekomstplannen.

‘Het gaat om de ondernemer en niet alleen om de onderneming.’

Bovendien is vaak sprake van opgebouwd wantrouwen richting de overheid, op basis van eerdere ervaring of beeldvorming.

Het onafhankelijke karakter van VABIMPULS is ook voor betrokken gemeenten belangrijk. Een deskundige handelt niet alleen in het belang van eigenaren, maar kijkt breder, conform het principe ‘breed, rond en diep’ uit de omgevingsvisie. Een deskundige volgt een eigenaar niet zonder

³ Deze bevindingen zijn met name gebaseerd op opbrengsten van sessies van de klankbordgroep en het afstudeeronderzoek van Jelle Scheepers.

⁴ Vanuit het perspectief van de overheid definieert Teisman het begrip onafhankelijkheid dat het gaat om het invullen en organiseren van de tussenruimte: een manier van werken die niet uitgaat van beleidsdoelen, maar analyseert waarop partijen elkaar echt kunnen vinden (Geert Teisman, <https://neerlandsdiep.nl/magazine/de-maniër-om-met-complexiteit-om-te-gaan-is-meer-ruimte-geven-aan-zelf-organiserend-vermogen/...>)

meer, maar houdt ook de spiegel voor. Voor gemeenten is VABIMPULS uitgegroeid tot een soort kwaliteitskeurmerk dat zich onderscheidt van de reguliere advisering door commerciële partijen. Regelmatig verwijzen gemeenten eigenaren naar de mogelijkheid van vouchers van VABIMPULS en willen zij graag weten of een eigenaar met VABIMPULS werkt. Dat neemt niet weg dat er soms ook een spanningsveld tussen gemeenten en deskundigen bestaat. Deels is dat inherent aan de uitgangspunten van VABIMPULS: om casussen ook 'los' te kunnen trekken en gemeenten uit te dagen om 'voorbij de toetsing te komen'. Echter, er zijn ook enkele kritische geluiden over bijvoorbeeld de inzet van specialisten vanuit VABIMPULS: ze zijn soms al 'bekend' uit de reguliere advieswereld en ze richten zich volgens deze geluiden wat te smal op het bereiken van specifieke invullingen.

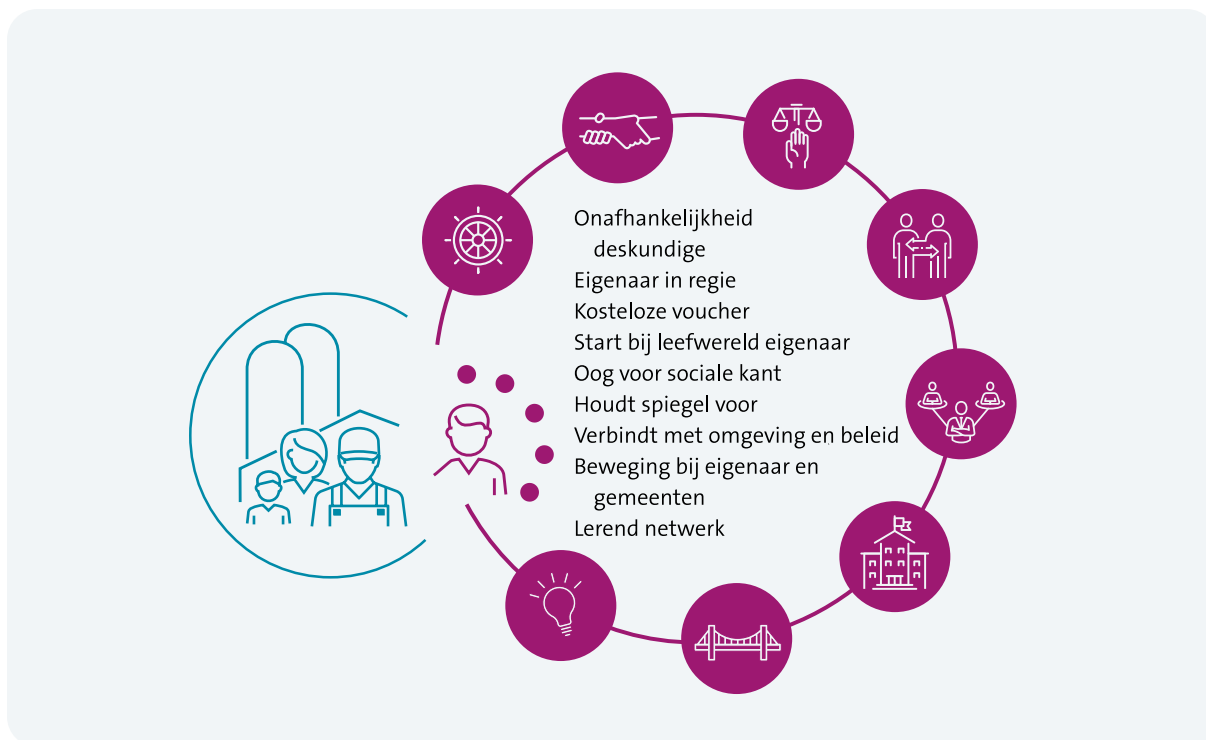
2. Eigenaar heeft regie

De eigenaar moet de eerste stap zetten door een voucher aan te vragen. Hiermee geeft hij aan dat hij een vraag heeft en iets wil met zijn locatie. De eigenaar neemt daarmee de regie en blijft verantwoordelijk voor de toekomst van zijn locatie. Overheidsbeleid kan wel de aanleiding zijn om in beweging te komen, maar de eigenaar bepaalt de timing en het tempo van de verkenning. Hij moet die ruimte kunnen ervaren. Dat neemt niet weg dat de deskundige proactief de vinger aan de pols houdt en de beweging helpt aan te jagen wanneer het proces stil dreigt te vallen.

De vraag 'Wat willen jullie zelf?' staat altijd centraal: Ruim 35 jaar runde Gerard Nabuurs (59) uit Boekel een gezond boerenbedrijf. Aanvankelijk met koeien en wat varkens en vanaf 2005 met 85 stuks melkvee. Tot de provincie Noord-Brabant met nieuwe regelgeving kwam. 'Ik ben gaan nadenken over de toekomst. Daar heeft VABIMPULS me enorm bij geholpen.' – NIEUWSFLITS VABIMPULS, FEBRUARI 2021.

3. Kosteloze voucher

De laagdrempelige en kosteloze voucher helpt een eigenaar om een eerste stap te kunnen zetten. Als deze stap gezet is en er meer duidelijkheid is over een toekomstplan voor een locatie, dan kan en wil een eigenaar in veel gevallen wel zelf investeren in een vervolgadvis. Het is ook voorkomen dat een eigenaar gewoon geen geld heeft. Dan is een voucher de enige mogelijkheid om überhaupt extern advies in te winnen.

Figuur 3: De kracht van VABIMPULS. Bron: sessies klankbordgroep deskundigen en stakeholders.

‘Het aanvragen van een voucher maakt een laagdrempelige start mogelijk. Er hoeven nog geen kosten gemaakt te worden. Je weet namelijk ook niet waar je naartoe wilt. Dus financiën is een belangrijke drijfveer. Het slaat een brug naar een route waar je wel kosten gaat maken.’

Katalysator bij proces van oude veestal naar bruisend wielercafé: Geertje Gloudemans (43 jaar, Meierijstad) dochter van varkenshouder, is vol lof over de rol van VABIMPULS. “De deskundige van VABIMPULS wist met zijn kennis, netwerk en staat van dienst in mum van tijd de pijnpunten op een rij te zetten en deze met kleine aanpassingen op te lossen. Hij kan snel analyseren en focussen op de echt belangrijke zaken, zonder te verzanden in details. Bovenal is hij een katalysator op menselijk vlak. Hij heeft ervoor gezorgd dat we het intensieve traject ook als gezin konden blijven behappen. Dat aspect vindt VABIMPULS heel belangrijk en dat vind ik mooi.” – BRABANT MAGAZINE JUNI 2023.

3.2. VABIMPULS levert inzichten voor beleid

De toekomstwensen van eigenaren beter in beeld

Dankzij VABIMPULS is meer inzicht gekomen in de wensen en mogelijkheden van eigenaren. Dat is allereerst belangrijk voor de eigenaren zelf: om vervolgens gemakkelijker op eigen kracht en met eigen middelen plannen verder uit te werken en te realiseren. De inzichten bieden ook handreikingen voor beleid en maatwerkoplossingen. VABIMPULS heeft een belangrijke rol om dit te adresseren. Daar kunnen gemeente en provincie op inspelen door verder in gesprek te gaan met de eigenaren en te verkennen wat mogelijk is. Of door de inzichten te vertalen in het nieuwe omgevingsbeleid.

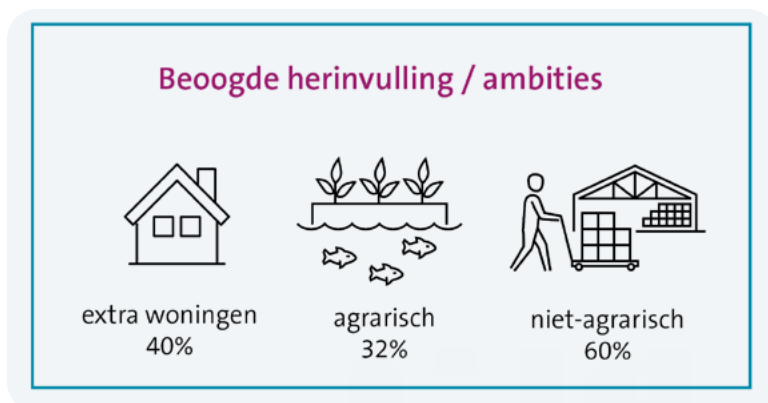
Vaak is het zoeken naar een herinvulling voor de toekomst gekoppeld aan de wens om te kunnen blijven wonen op de locatie. Zie figuur 4.

Figuur 4: Blijven wonen belangrijke drijfveer, van de casussen waarvan informatie beschikbaar is. Bron: Database VABIMPULS.

Uitsluitend een woonfunctie realiseren is niet gemakkelijk. Regelgeving staat over het algemeen de bestemmingsverandering van bedrijfswoning naar burgerwoning niet toe. Een burgerwoning heeft een ander (hoger) beschermingsniveau en kan dan nadelige effecten hebben voor de ontwikkelingsmogelijkheden van omliggende veehouderijbedrijven vanwege milieucirkels. Gemeenten en provincie gaan dan niet zomaar mee met verandering naar een burgerwoning. Het gevolg is dat veel gestopte veehouders op zoek gaan naar een andere bestemming (al dan niet agrarisch) van de locatie zodat de titel van bedrijfswoning kan blijven.⁵

Als we kijken naar de toekomstplannen voor een locatie, dan zien we een grote variatie (zie figuur 5). Het gaat om verschillende vormen van een niet-agrarische invulling, zoals een bed & breakfast, vormen van ambachtelijke bedrijvigheid en de mogelijkheid om een extra woning te bouwen. Maar ook om voortzetting in agrarische richting, zoals een paardenhouderij of een akker- en tuinbouwbedrijf, al of niet met verbreding van kleinschalige nevenactiviteiten. Vaak gaat het om een 'klassieke' invulling, logischerwijs dichtbij de persoonlijke situatie van de eigenaren. Nieuwe innovatieve vormen van landbouw, zoals omschakeling naar natuurinclusief passend bij de gewenste transitie in de landbouw, zijn bij deze doelgroep minder in beeld.

Figuur 5: Grote variatie aan toekomstplannen. Bron: Database VABIMPULS. NB: Meerdere antwoorden zijn mogelijk zodat het totaal % > 100%.

5 Doorgaan met (agrarische) bedrijfsactiviteiten - bijvoorbeeld richting akkerbouw wanneer men over grond beschikt - heeft ook fiscale voordelen. Er hoeft dan niet 'afgerekend' te worden met de fiscus. Bovendien vinden eigenaren het prettig als ze gestopt zijn met een veehouderij om andere extensievere agrarische bedrijfsactiviteiten op hun woonplek om handen te blijven hebben.

Hulp bij overstap naar akkerbouw: In Moerstraten (gemeente Roosendaal, West-Brabant) runt jonge boer Marc van der Bol (29) een klein akkerbouwbedrijf. Zijn vader had melkkoeien, maar het hart van Marc ligt bij de plantenteelt, dus hij stapte over. Niet eenvoudig in deze tijd. VABIMPULS hielp hem op weg. De 45 melkkoeien zijn een maand geleden definitief vertrokken. Van der Bol wil zich volledig richten op akkerbouw. – NIEUWSFLITS VABIMPULS, SEPTEMBER 2022.

Een plan voor deze tijd: wonen en zorgen in de dorpskern: Wat direct opvalt aan het voormalig melkveebedrijf van Jos Wijgergangs is de locatie. De stallen en bedrijfswoning liggen (deels) binnen de bebouwde kom van Heeswijk-Dinther (gemeente Bernheze). Lastig wanneer je het bedrijf wilt verkopen, maar mooi voor een andere invulling. Jos en zijn vrouw José kwamen tot nieuwe plannen, waarin wonen en zorg worden gecombineerd. – NIEUWSFLITS VABIMPULS, DECEMBER 2022.

Sloop van stallen is vaak onderdeel van de toekomstwensen van eigenaren (zie figuur 6). We zien dat terug bij tweederde van de vouchers. Dat leidt in potentie tot substantieel minder leegstand. In enkele gevallen zijn inmiddels tuinbouwkassen of een deel van de stallen gesloopt. Maar over het algemeen hebben eigenaren het slopen nog niet doorgezet omdat hun toekomstplan nog niet is gerealiseerd. Ook sloop moet immers financieel mogelijk zijn.⁶ Overigens is het doel van VABIMPULS niet per se om tot minder bebouwing in het buitengebied te komen: het gaat om verloedering en verrommeling door leegstaande gebouwen te voorkomen, omgevingskwaliteit te ontwikkelen en die kan soms ook mét bebouwing worden gerealiseerd, bijvoorbeeld via de combinatie van sloop en woningen en/of andere bedrijfsactiviteiten.

Figuur 6: Tweederde wil slopen: Van de casussen waarvan informatie beschikbaar is. Bron: Database VABIMPULS.

6 Aan het slopen van stallen zijn (hoge) kosten verbonden. Zeker ook wanneer er sprake is van asbest. In juni 2019 is de verplichting om asbest te verwijderen van staldaken - en daarmee een prikkel om te slopen - weggefallen. Er is toen de verwachting uitgesproken een fonds op te zetten van waaruit leningen kunnen worden verstrekt om realisatie van vrijwillige sanering van asbestdaken maximaal te stimuleren. Het fonds had er in 2020 moeten zijn. Zie <https://iplo.nl/thema/asbest/asbestdaken/>

3.3. VABIMPULS biedt een lerend netwerk

Er is een netwerk van deskundigen en specialisten die breder en verder kijken opgebouwd

Eén van de doelen bij de start van VABIMPULS was het opbouwen van een lerend netwerk van deskundigen. Deskundigen die eigenaren in het buitengebied verder willen brengen. Een community die in de filosofie van de Omgevingswet helpt om anders om te gaan met initiatieven, om eigenaren te mobiliseren, voorbij de regels te kijken, het gebied in te gaan en de brug te slaan tussen de eigenaar en de overheid. Daarnaast zijn specialisten onderdeel van het netwerk. Bij vrijwel elke casus is er wel een specialist betrokken. VABIMPULS heeft pionierend en stapsgewijs een netwerk van 45 deskundigen en 35 specialisten opgebouwd.

De deskundigen en specialisten hebben een sleutelrol, ze zijn belangrijke ambassadeurs van de werkwijze van VABIMPULS. In eerste instantie naar de eigenaren maar ook naar gemeenten, provincie en advieswereld. VABIMPULS steekt veel energie in intervisie en kennisontwikkeling van de verbonden deskundigen en specialisten. Dat gebeurt onder andere in bijeenkomsten met uitwisseling en reflectie van praktijkervaringen: het informeren over nieuwe regelingen en instrumenten of intervisie over de vragen als hoe je met een eigenaar meebeweegt en tegelijkertijd kritisch blijft bij het ontwikkelen van een toekomstplan. Deskundigen moeten daarin ook rolzuiverheid bewaken: vanuit de eigen procesrol juist ook de samenwerking zoeken. De ervaring leert dat niet iedere adviseur zonder meer geschikt is voor een rol als VABIMPULS-deskundige of -specialist. Ondanks alle inzet voor competentieontwikkeling gaat het om persoonlijke kwaliteiten. De werving van deskundigen en specialisten gebeurt aan de hand van een profiel (zie bijlage 2). Ook zijn er tussentijdse functioneringsgesprekken. Het heeft in een enkel geval ook geleid tot beëindiging van de samenwerking.

De kracht van een netwerkorganisatie is ook kwetsbaar

Dat wat dit netwerk sterk maakt is gelijktijdig ook kwetsbaar. De persoonlijke kwaliteiten van deskundigen om in een precair proces te kunnen acteren zijn cruciaal. Gelijkwaardigheid en geen hiërarchische verhoudingen, een luis in de pels zijn richting gemeente en andere partijen en toch hiermee in verbinding blijven, daartoe moet je ruimte durven nemen en gaan ervaren én bruggen weten te slaan.

Het netwerk drijft ook in belangrijke mate op de mobiliserende kracht van enkele zeer gemotiveerde persoonlijkheden, gepokt en gemazeld in de Brabantse praktijk. Naarmate het netwerk van deskundigen en specialisten groter wordt, vraagt dit steeds meer inzet op kwaliteitsbewaking: om de vinger aan de pols te houden zodat de werkwijze ook echt de bedoelde invulling krijgt.

Inzet VABIMPULS op kennisdeling met gemeenten

Via de casussen en het netwerk van deskundigen en specialisten stimuleert VABIMPULS ook beweging bij Brabantse gemeenten. In de praktijk blijkt hoe relevant het bestuurlijk en ambtelijk samenspel is om ruimte te bieden aan andere werkwijzen bij gemeenten. VABIMPULS heeft om die reden vanaf de start ingezet op bestuurlijke en ambtelijke kennisdeling, via de individuele casussen en via intervisiebijeenkomsten met medewerkers van gemeenten. Zij jaagt het gesprek hierover ook aan bij collectieve bijeenkomsten zoals die van de Taskforce VABS gemeenten.⁷ Dit is een belangrijk punt met het oog op de toekomstige borging van de aanpak van VABIMPULS: gemeenten hebben behoefte aan het delen van praktijkervaringen en willen meegenomen worden in de andere werkwijze van VABIMPULS.

⁷ Met de Taskforce VAB's met bestuurders ruimtelijke ordening en buitengebied van de meeste Brabantse gemeenten heeft VABIMPULS vanaf de start in 2017 intensief de ervaringen uitgewisseld. De Taskforce is vanaf 2022 omgedoopt in 'Bestuurlijk netwerk Ruimte en platteland'.

Ingrediënten van andere werkwijze voor gemeenten

- ▶ Oriënteer je bij toekomstplannen voor een vitaal buitengebied op de lange termijn. Een kortetermijntoetsing lijkt gemakkelijker, kost mogelijk minder tijd of er lijkt minder risico op precedentwerking. Neem ruimte en tijd om breder te kijken en maak bij een gebiedsvisie duidelijk aan welke criteria een initiatief moet voldoen.
- ▶ Waar een plan met zekerheid niet past en nooit zal passen: helder zijn en nee communiceren.
- ▶ Anderzijds niet te snel nee zeggen tegen een toekomstplan, maar meedenken of alternatieven passend te maken zijn.
- ▶ Zorg voor opening, frisse blik en nieuwe fase in relatie met een eigenaar wanneer er sprake is van gekleurde wederzijdse beeldvorming van betrokken gemeentebambtenaren en eigenaren als gevolg van ervaringen uit het verleden.
- ▶ Focus niet alleen op ruimtelijke aspecten bij toekomstplannen, maar stem ook af met collega's van het sociale domein. Dat geeft een completer beeld. Vaak liggen aan plannen ook sociale overwegingen ten grondslag, bijvoorbeeld ruimte voor een mantelzorgwoning. Bij een vitaal buitengebied is het van belang rekening te houden met de effecten van vergrijzing.
- ▶ Maak onderscheid in procedure tussen een relatief eenvoudige vraag en een meer complex vraagstuk. Om daarmee de behandeling van een gemakkelijke vraag met een ruimtelijke component in te korten.
- ▶ Zorg voor bestuurlijk en ambtelijk samenspel: een bestuurder die de balans weet te vinden tussen ruimte creëren en relevante regelgeving en de eigen ambtelijke organisatie uitnodigt om hierin ook stappen te zetten.
- ▶ Voel je ambtelijk en bestuurlijk meer vrij om eigen verantwoordelijkheid te nemen en lef te tonen bij 'van-de-standaard-afwijkende' plannen. Dit ook in de richting van de provincie. Dat betekent de bestaande relatie met de provincie ter discussie durven stellen. VABIMPULS ziet verschillen in hoe gemeenten hiermee omgaan. Gemeenten die soms bewust aansturen op juridisering als middel om tot gewenste duidelijkheid te komen en gemeenten die hiervoor terugschrikken.

Open voor alle initiatieven: Een bed & breakfast, een groepsaccommodatie en een wormenkwekerij. Het zijn voorbeelden van VABIMPULS-cases in Meierijstad waarbij ondernemers het over een andere boeg gooiden. Samen met de gemeente, 'want we staan open voor alle initiatieven die leegstand tegengaan', aldus wethouder Jan Goijaarts van Meierijstad, – NIEUWSFLITS VABIMPULS, APRIL 2021.

3.4. De praktijk bij gemeenten en provincie blijkt weerbarstig

De ondersteuning van VABIMPULS resulteert bij tweederde van de casussen in een principeverzoek voor een toekomstplan waarover een eigenaar samen met VABIMPULS overleg heeft gehad met de gemeente. De eigenaar is er dan nog niet. Meestal is er nog een lange weg te gaan om een toekomstplan ook financieel rond te krijgen of om duidelijkheid en ruimte te krijgen van een gemeente. De praktijk bij gemeenten is weerbarstig. Adoptie van andere werkwijzen met een meer open benadering naar toekomstplannen blijft lastig. Op basis van de praktijkervaringen van VABIMPULS zien we verschillende knelpunten.

Bepaalde (benutting van) mogelijkheden in ruimtelijk beleid

Om toekomstplannen verder te brengen, is beweging in bestaande routines bij gemeenten cruciaal. De ervaring van deskundigen van VABIMPULS is dat gemeenten vaak vasthouden aan bestaande RO-routines van smalle toetsing en strikte toepassing van vaak complexe regelgeving. Een meer open en verkennende benadering wordt dan gemist. Daarbij verwijzen gemeenten ook regelmatig naar de provincie die niet mee wil gaan met een gewenste bestemmingswijziging op een locatie en strak vasthoudt aan de regels. Twijfel bij gemeenten wordt nog vaak versterkt door onzekerheid over de houding van de provincie die tot in detail verantwoording vraagt en bijvoorbeeld een zienswijze indient.

Eigenaren geven bestemmingsverandering aan als één van de belangrijkste door hen ervaren knelpunten (zie figuur 7). Bijvoorbeeld als een bestemmingswijziging nodig is van een veehouderij naar een niet-agrarische bedrijvigheid zoals recreatie of zorg. Een consequentie van het stagneren van het realiseren van toekomstplannen is dat een eigenaar uiteindelijk kiest voor het (tijdelijke) behouden van de agrarische bestemming. Dit terwijl er geen echte agrarische ambitie meer is. Er blijven daarmee kansen voor de eigenaar én voor de omgeving liggen.

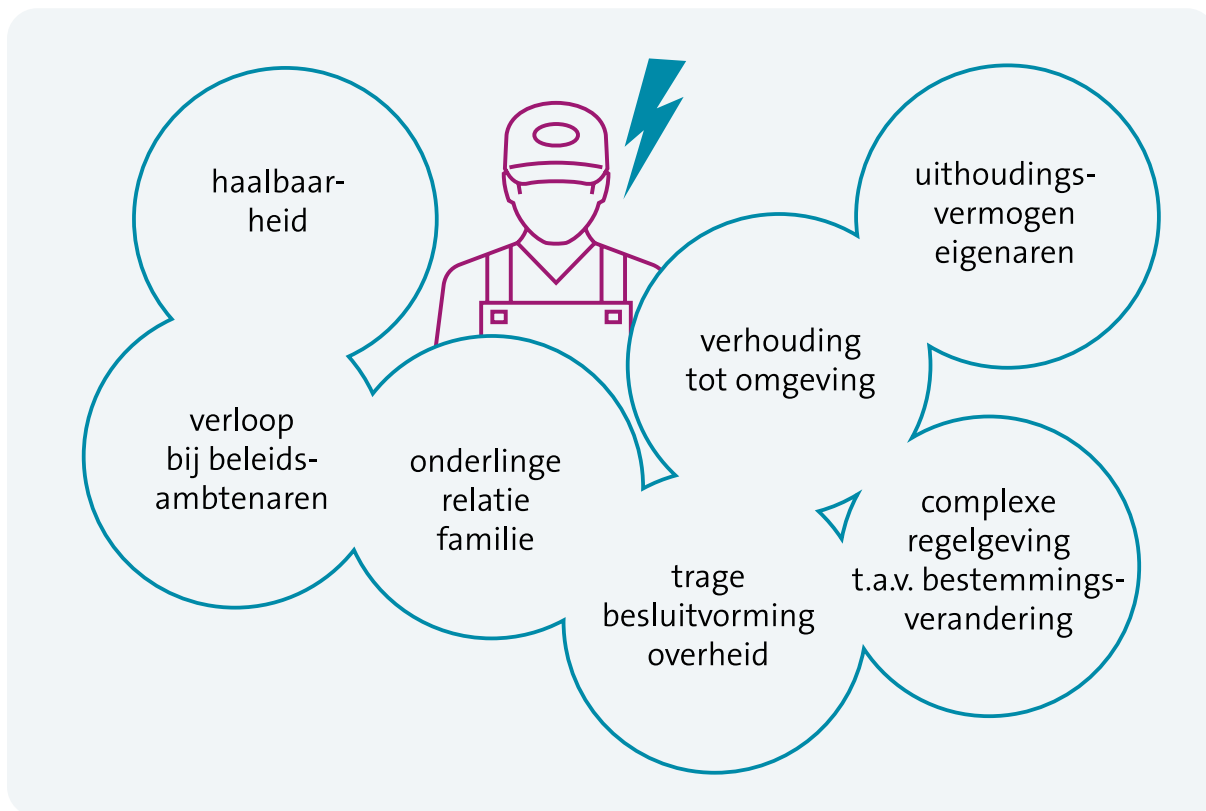
Personeelstekorten

Wat niet helpt, is dat veel gemeenten kampen met personeelstekorten, zeker ook op het terrein van ruimtelijke ordening. Dit leidt allereerst tot een lange doorlooptijd voor de behandeling van plannen. Het capaciteitstekort geeft ook geen ruimte voor het experimenteren met nieuwe werkwijzen en werkt het 'afvinken van de regelgeving' in de hand: dat levert immers op korte termijn tijds winst op, in tegenstelling tot het meedenken in mogelijkheden dat tijd kost door verdieping, gesprekken en locatiebezoek.⁸ Daarnaast is inhuur eerder regel dan uitzondering. De regelmatige wisseling van ambtenaren is voor de voortgang niet bevorderlijk. Maar ook een bestuurswisseling of verandering van beleid (zoals die van de Wet op de ruimtelijke ordening naar de Omgevingswet per 1 januari 2024)⁹ kan tempo en uitkomst van behandeling van een ruimtelijk plan beïnvloeden.

8 Zie ook Advies Bestuurlijke kwaliteit: door capaciteitstekort is er weinig kennisopbouw bij gemeenten en veel nadruk op toetsing omdat dit op korte termijn juist minder tijd kost, waarmee potentiële kwaliteitswinst wordt gemist. BrabantAdvies, januari 2023.

9 Zo geeft een gemeente gelegenheid tot het indienen van ruimtelijke plannen voor een bepaalde datum die dan behandeld worden volgens het 'oude' beleid. Na die datum neemt die gemeente pas 8 maanden later nieuwe ruimtelijke plannen in behandeling volgens het 'nieuwe' omgevingsbeleid. De gemeente zegt die tijd nodig te hebben ter voorbereiding op het nieuwe omgevingsbeleid.

Figuur 7 : Knelpunten bij realisatie toekomstplan eigenaren. Bron: sessies klankbordgroep deskundigen en stakeholders.

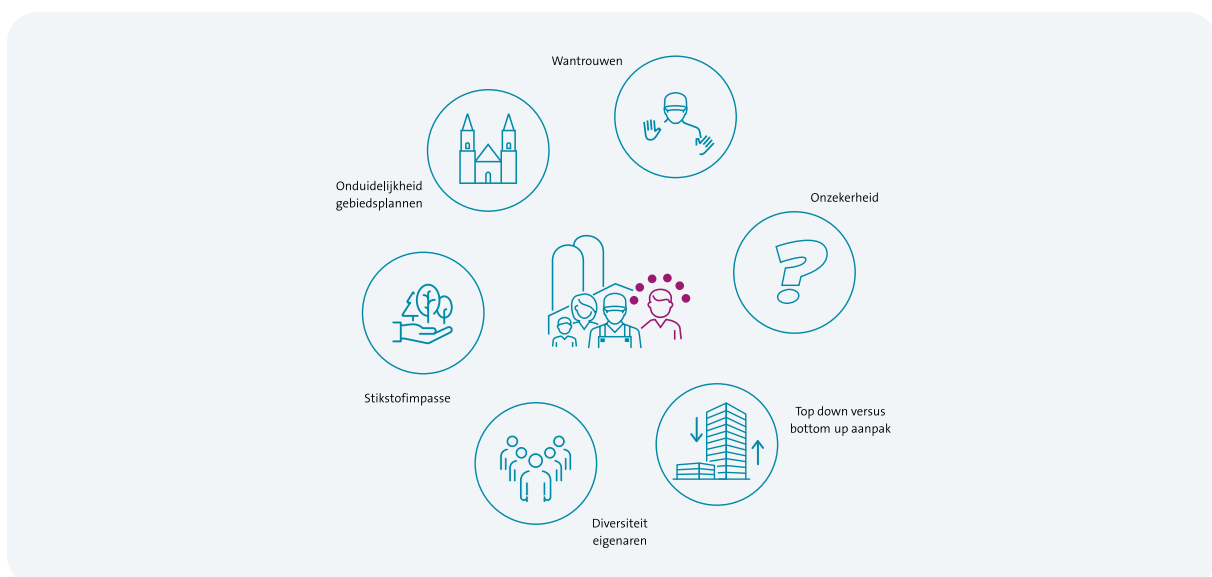
Onduidelijkheid over langetermijnkoers

Het helpt wanneer een gemeente voor een gebied de ontwikkelingsrichting helder heeft. Vaak gelden er nog verouderde bestemmingsplannen en wordt onvoldoende geanticipeerd op nieuw omgevingsbeleid met een langetermijnperspectief. Een visie op het buitengebied, bijvoorbeeld waar en welk type agrarische ontwikkeling mogelijk is of waar andere ontwikkelingen mogelijk zijn, helpt alle betrokkenen in richting én snellere besluitvorming. Gemeenten zijn verschillend bezig met het ontwikkelen van omgevings- en gebiedsvisies. Deels zetten ze door of ze wachten op landelijke kaders en provinciaal beleid met betrekking tot stikstof. Dit heeft ook invloed op de voortgang van adviestrajecten die VABIMPULS in behandeling heeft.

4. EEN STERK VERANDEREND SPEELVELD

Het speelveld waarbinnen VABIMPULS opereert is de afgelopen periode sterk aan het veranderen.¹⁰ Stond in 2017 de aanpak van leegstand in het buitengebied centraal, nu gaat de aandacht vooral uit naar het terugdringen van de stikstofuitstoot en natuurherstel en de veranderingsprocessen die daarvoor nodig zijn. Deze veranderingen zijn van invloed op de inzet van VABIMPULS. Wanneer we kijken naar een toekomst en toegevoegde waarde van de werkwijze van VABIMPULS na 2023 kan het niet anders dan dat we ons rekenschap geven van deze veranderingen.

Figuur 8: Veranderend speelveld. Bron: Database VABIMPULS.

¹⁰ Het speelveld is nog steeds aan het veranderen. Zo is onduidelijk wat de gevolgen zijn van de uitslag van PS-verkiezingen van 15 maart 2023 voor de invulling van het landelijk en provinciaal stikstofbeleid.

4.1. Het buitengebied staat vol in de schijnwerpers

Onduidelijkheid en onzekerheid bij eigenaren leidt nu tot stilstand en afnemend vertrouwen

Met alle politieke en beleidsmatige aandacht voor de stikstofcrisis en de consequenties ervan voor de landbouw, zijn momenteel alle ogen op het Rijk en de provincies gericht. Beëindigingsregelingen¹¹ en veel geldmiddelen zijn aangekondigd. Het is daarnaast nog niet duidelijk wat het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) en de gebiedsgerichte aanpakken (GGA's) gaan betekenen voor een individuele eigenaar. Voor agrarische ondernemers brengt dit complexe speelveld onzekerheid met zich mee over de eigen toekomst. Anderzijds groeit het besef dat verandering nodig is, voor de eigenaar en zijn familie een psychologisch en emotioneel ingrijpend proces.

De weerstand tegen de telkens veranderende beleidsplannen is groot, men voelt geen erkenning meer en het vertrouwen in de overheid is minimaal. De onduidelijkheid heeft de afgelopen periode bij veel eigenaren tot stilstand geleid. Zij komen nu niet in beweging, vaak ook calculerend in afwachting van het meest gunstige aanbod. Deze afwachtende houding bij eigenaren botst met de werkwijze van VABIMPULS die juist gericht is beweging op gang te brengen.

'Alles staat op zijn kop.'

Sturend beleid aanvullend op van onderop aanpak?

Duidelijkheid is nodig om de beweging weer op gang te krijgen. Het helpt eigenaren om de koers te kunnen bepalen en keuzes te maken. Wel zal de urgentie van het beleid van het Rijk en de provincie - met de focus op stikstof en onder meer financiering voor beëindiging - zich moeilijker gaan verhouden met een aanpak van onderop zoals die van VABIMPULS: met de eigenaar in de regie, met tijd en ruimte voor een proces gericht op een toekomstperspectief. Deze uitgangspunten zijn immers juist door de eigenaren als relevant benoemd omdat ze bijdragen aan het op te bouwen vertrouwen.

Maar ook andere aspecten van VABIMPULS komen mogelijk minder aan bod in het licht van de urgentie om de stikstofimpasse te doorbreken. Denk hierbij aan het versterken van ondernemerskracht, leegstand, omgevingskwaliteit en sociaaleconomische en maatschappelijke meerwaarde in gebiedsgerichte aanpakken.

Verskillende soorten eigenaren in het buitengebied met eigen behoeften aan ondersteuning

Het BPLG en de GGA's beogen straks een samenhangende aanpak van vraagstukken van stikstof, natuur, klimaatverandering en een gezond bodem- en watersysteem waarbij uitgegaan wordt van de kwaliteiten en eigenschappen van een gebied. Agrarische eigenaren hebben hierin een cruciale rol, gewild én ongewild. De mogelijkheden van individuele eigenaren op een locatie, inclusief het tijdspeel, zullen afhangen van deze kaders. Wanneer een eigenaar dichtbij een natuurgebied gevestigd is, zullen overheden snel (en dwingender) met hem tot keuzes moeten komen met als mogelijk gevolg het beëindigen van de veehouderijtak. Ook andere eigenaren hebben vanwege hun gebouwen, hun grondbezit en grondgebruik een positie in de gebiedsgerichte aanpak. Het

11 Het Rijk gaat twee beëindigingsregelingen voor veehouderijlocaties (Lbv-plus en Lbv) in juli 2023 openstellen. De Lbv-plus is een eenmalige regeling, beschikbaar voor zogenaamde piekbelasters. Geschat is dat het landelijk om ongeveer 3.000 veehouderijbedrijven (in Brabant 265) gaat die de meeste stikstofdepositie op overbelaste Natura 2000-gebieden veroorzaken. De Lbv-regeling is beschikbaar voor een grotere groep veehouders met ook een aanzienlijke stikstofdepositie op overbelaste Natura-2000 gebieden. Deze regeling is gericht op agrarische ondernemers die wel graag willen stoppen, maar die geen 'piekbelaster' zijn.

gaat dan niet (alleen) meer over herinvulling van (mogelijke) leegstand van stallen en gebouwen, maar juist om de inbreng van grond en ander grondgebruik en het realiseren van een passend verdienmodel. Ook de plantaardige sector krijgt te maken met toenemende eisen op het terrein van bemesting en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en daarmee met verandering van de bedrijfsvoering.¹² Daarnaast zullen eigenaren blijven stoppen omdat ze geen bedrijfsopvolger hebben.

Kortom: verschillende agrarisch ondernemers en grondeigenaren in een gebied moeten gaan nadenken over hun toekomst. Met een veranderende context zal de behoefte van deze groepen van eigenaren aan duidelijkheid én aan een handreiking om keuzes te kunnen maken nog evidenter zijn dan eerst.

Verschillende behoeften van de boer: je verhaal kwijt kunnen; inspiratie en sparren; eerste hulp bij beleid en onzekerheid; perspectief, beleidsduidelijkheid; bewustwording; privacy, continuïteit en vertrouwen; onafhankelijkheid (vooral niet komen namens de overheid, zonder oordeel); integraal kijken; begeleiders moeten kennis hebben van landbouw en gebied; een poort naar inhoudelijke kennis; leren van elkaar; praktisch en toepasbaar; — UIT CONCEPT ADVIES WING LANDELIJKE REGELING SOCIAALECONOMISCHE BEGELEIDING, JANUARI 2023.

VABIMPULS is één van de instrumenten op het boerenerf

Het wordt steeds drukker op het boerenerf. Naast VABIMPULS en het provinciaal ondersteuningsnetwerk¹³ zijn in de afgelopen vijf jaar andere specifieke regelingen en instrumenten vanuit de provincie ontwikkeld zoals coaches voor natuurinclusief ondernemen, jonge ondernemers, bottom-up en biologische landbouw die de eigenaar helpen in de transitie van hun bedrijfsmodel.¹⁴ Hoewel de coaches elkaar idealiter snel genoeg weten te vinden, ook in het benutten van elkaars expertise, leidt dat niet per se tot duidelijkheid in het veld.

Daarnaast werkt het Rijk via het Ministerie van LNV, in navolging van het advies van Remkes¹⁵, aan een landelijke regeling voor sociaaleconomische begeleiding van individuele boeren ten behoeve van de transitie van de landbouw.¹⁶ De regeling wordt in samenspraak met provincies ontwikkeld. De ervaringen in Brabant met het provinciaal ondersteuningsnetwerk en VABIMPULS worden hierbij ingebracht.

12 Het gaat hier om maatregelen om de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater te verbeteren door verontreiniging met stikstof en fosfaat terug te dringen. Dit vanwege het beleid inzake de Kader Richtlijn Water (KRW) en de Nitraatrichtlijn.

13 Het ondersteuningsnetwerk is in 2017 door de provincie opgezet als een faciliteit voor veehouders en gemeenten naar aanleiding van het provinciaal besluit om veehouderijstallen versneld aan te passen om de ammoniakemissies terug te dringen. Het beleid leidt tot vragen bij veehouders waarvan een deel gaat stoppen. Omdat zij logischerwijs eerder bij gemeenten aankloppen dan bij de provincie, vervult het ondersteuningsnetwerk een procesrol bij gemeenten om initiatieven van eigenaren verder te brengen. Het ondersteuningsnetwerk en VABIMPULS vullen elkaar daarmee aan. Terwijl VABIMPULS bij de eigenaar begint, heeft het ondersteuningsnetwerk de focus bij de gemeente.

14 <https://www.landbouwenvoedselbrabant.nl/nieuws+home/2423036.aspx?t=Coaches-beschikbaar-voor-jonge-ondernemers>

15 Remkes vraagt in zijn rapport 'Wat wel kan' aandacht voor de menselijke maat en onafhankelijke begeleiding. Hij schetst verschillende denklijnen. Onder meer bepleit hij een langjarig perspectief voor eigenaren. Hiervoor zijn een visie op landbouw, duidelijkheid wat waar wel kan en robuuste verdienmodellen nodig.

16 In de opzet van de LNV-regeling is aangegeven hoe sociaaleconomische begeleiding wordt gezien: 1) helpen zoeken naar persoonlijke drijfveren en kansen 2) brede inhoudelijke oriëntatie m.b.t. toekomst van het bedrijf 3) de boer in contact brengen met relevante experts en netwerken, met gebiedspartijen of subsidies. In dit verband is o.m. een Plan Boerenperspectief ontwikkeld door verschillende bottom-up boeren-netwerken.

An illustration at the top of the page features a teal background with a white line-art house. In front of the house are three stylized human figures: a woman on the left, a man in a hard hat and overalls in the center, and another man on the right. To the right of the figures are several teal circles of varying sizes. The background also includes a pattern of diagonal lines in the upper left corner.

5. BEWEGING ‘VANUIT VERTROUWEN’ IN EEN VERANDEREND SPEELVELD

VABIMPULS is in 2017 weloverwogen pionierend begonnen en heeft zich stapsgewijs verder ontwikkeld. VABIMPULS is gestart om beweging te creëren bij individuele eigenaren in het buitengebied om leegstand tegen te gaan en bij te dragen aan de transitie van de landbouw en het landelijk gebied. Er zijn meer dan 800 gesprekken met eigenaren aan de keukentafel gevoerd, er is waardering voor de werkwijze van VABIMPULS, voor het opgebouwde netwerk van deskundigen en specialisten en voor het delen van kennis en praktijkervaringen. Niet alleen bij eigenaren, maar ook bij gemeenten, provincie, advieswereld en andere actoren in het buitengebied.

Tegelijkertijd is de context voor VABIMPULS flink veranderd. Eigenaren die gestopt zijn en overwegen te stoppen en op zoek zijn naar andere invullingen, kunnen bijdragen aan oplossingen voor vraagstukken in de gebieden. Dat vraagt wel om duidelijkheid, consistent beleid en een handreiking. De vraag in deze context is dan of, en zo ja hoe, de werkwijze van VABIMPULS voort te zetten. Vanuit het perspectief van de resultaten van vijf jaar VABIMPULS en het veranderend speelveld adviseren we het volgende.

1. Zet VABIMPULS voor de korte termijn (tot eind 2024) door, maar vul daarbij nú de randvoorwaarden in om de beweging op gang te houden.

Met de schuivende panelen in het buitengebied is het relevant om ervaring, kennis en netwerk dat de afgelopen jaren is opgebouwd, te behouden en uit te bouwen. Dat is allereerst gewenst gezien de ondersteuningsbehoefte van eigenaren die weinig vertrouwen hebben richting de overheid. Het is nodig om de brug te slaan tussen eigenaren en de overheid. De op-de-eigenaar-gerichte aanpak, met aandacht voor de mens ‘achter het bedrijf’ en de onafhankelijke positionering van VABIMPULS blijft relevant. Met aandacht voor de persoonlijke omstandigheden, waarbij het verder brengen van ondernemerschap en omgevingskwaliteit hand in hand kunnen gaan.

We constateren echter ook dat de beoogde beweging om verschillende redenen stopt. Alle ogen lijken nu gericht op de invulling van de landelijke kaders en de individuele regelingen voor boeren. Daarnaast ontbreekt het aan ambtelijke capaciteit of aan voldoende urgentiebesef dat er op locaties wél kansen liggen. Het is, ook met het oog op vertrouwen in de overheid, essentieel om op korte termijn tot oplossingen te komen voor kansrijke toekomstplannen van eigenaren die nu al op tafel liggen. Om die reden adviseren wij ook de randvoorwaarden om de beweging op gang te houden, ook zolang onzekerheid aanhoudt, beter in te vullen:

Zorg op korte termijn voor quick wins en start doorhaksessies met gemeenten

Veel energie gaat verloren als toekomstplannen en principe-verzoeken op de tafel van de gemeente liggen en duidelijkheid uitblijft. Veel inzet zal zich nu richten op uitwerking van de beëindigingsregelingen en de gebiedsgerichte plannen. Het is van belang de energie die er bij eigenaren is, vast te houden. Dit kan bijvoorbeeld door met gemeenten 'doorhaksessies' te organiseren voor casussen en quick wins te realiseren. Ook 'nee' is een antwoord en biedt duidelijkheid. Het zoeken naar mogelijkheden naar wat wel kan vereist maatwerk en vraagt om ambtelijk en bestuurlijk commitment. Het is van belang de beweging die in gang is gezet bij eigenaren te honoreren. Hiermee is winst mogelijk: voor eigenaren én het gebied. Gebeurt dat niet, dan vallen eigenaren terug in bijvoorbeeld suboptimale agrarische bedrijfsvoering zonder een langetermijnperspectief. **VABIMPULS** kan zorgen voor kansrijke casussen en samen met het ondersteuningsnetwerk van de provincie richting gemeente en provincie een belangrijk rol invullen. De overlegtafels zijn er vaak al, het is evenwel van belang om met de betrokken ambtelijke en bestuurlijke organisatie ook daadwerkelijk de besluitvorming te versnellen.

Om de beweging die met **VABIMPULS** én andere instrumenten wordt ingezet verder te kunnen brengen, is het noodzakelijk om gemeenten te ondersteunen om tot besluiten en uitvoering te komen. Gemeenten hebben de kennis van de casus, maar hebben vaak niet de capaciteit, ervaren niet altijd de ruimte of ervaren zelf te weinig urgentie om deze verder te brengen. Op korte termijn kan het ondersteuningsnetwerk hierin al relevant zijn. Tegelijkertijd vraagt de gemeentelijke slagkracht om structurele aandacht om individuele casussen én gebiedsplannen verder te brengen.¹⁷

Het komt nu in de praktijk meermaals voor dat gemeenten blijven twijfelen of een bepaalde goed onderbouwde en gemotiveerde herinvulling of herbestemming van een locatie wel haalbaar is. Dit vraagt ook een basis van vertrouwen van provincie in gemeenten. Bij de doorhaksessies zou het primaat bij de gemeente moeten liggen en daarbij zouden lokale bestuurders verantwoordelijkheid moeten nemen. **VABIMPULS** is met sommige gemeenten proefondervindelijk hiermee bezig. Het provinciaal ondersteuningsnetwerk zou dit in een breder verband beter op kunnen pakken.

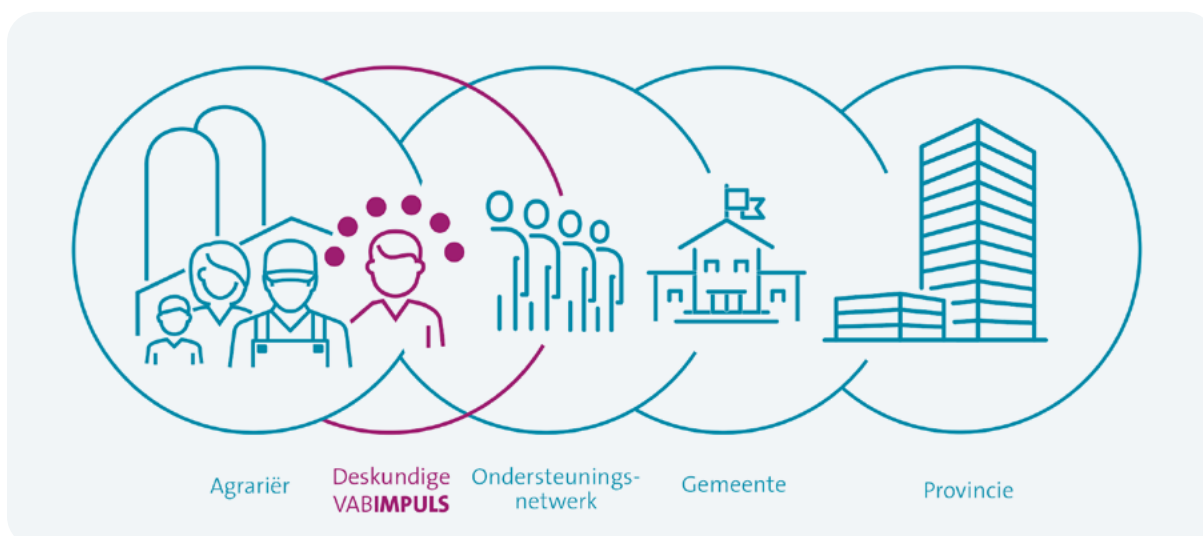
17 Zie ook advies van BrabantAdvies: 'Visie, lef en partnerschap, toekomstbestendig besturen in Brabant'

Opties voor versterking van slagvaardigheid en uitvoeringskracht bij gemeenten

- ▶ Sneller, beter en vaker onderkennen dat individuele initiatieven onderdeel uitmaken van gebieden en kansen bieden om hier meerwaarde te creëren en daartoe als provincie ook de ruimte te geven.
- ▶ Verder ontwikkelen en experimenteren met aanpakken om besluitvorming rond casussen te versnellen zoals veldateliers.
- ▶ Het organiseren van flexpools, het (tijdelijk) beschikbaar stellen van extra ambtelijke capaciteit.
- ▶ Het organiseren van competentie-ontwikkeling, ambtelijk en bestuurlijk ten behoeve van een samenhangende en integrale inzet van gemeenten (en provincie) bij de behandeling van toekomstplannen, zowel vanuit het ruimtelijke als het sociale domein.

Zorg op korte termijn voor een beter samenspel tussen de ondersteunende partijen richting eigenaren en gemeenten

De eigenaren van VAB's en andere agrarische eigenaren in het landelijk gebied zijn bij hun oriëntatie op nieuwe mogelijkheden niet zozeer gebaat bij meer adviseurs. Op de markt van commerciële adviesbureaus heeft de overheid geen invloed. Wat wel beter kan, is de samenwerking tussen niet-commerciële, al dan niet rechtstreeks of indirect overheidgerelateerde, partijen in het buitengebied die eigenaren of gemeenten ondersteunen. Een betere afstemming tussen de deskundigen van VABIMPULS, het ondersteuningsnetwerk en andere coaches en specialisten is gewenst. Aan de overlegtafel kunnen per casus gewenste oplossingsrichtingen en interventies worden besproken of kan worden voorzien in de gewenste expertise. Maar ook aanscherping van de verschillende rollen bij besluitvorming en uitvoering is nodig en het is zaak om daarover afspraken te maken. Het netwerk van deskundigen van VABIMPULS is beschikbaar voor de eerste stap, vertrekkend bij de eigenaren. Ook na deze eerste stap kan een waaier aan adviesactiviteiten nodig zijn: van financiële deskundigheid tot ondersteuning bij stappen richting natuurinclusiviteit. De inzet van de specialisten als tweede stap binnen de voucher moet beter worden gestroomlijnd met de inzet van coaches vanuit andere provinciale instrumenten. Wanneer het bij gemeenten of bij de provincie stopt, kan VABIMPULS signaleren en agenderen en met het ondersteuningsnetwerk het proces helpen versnellen. Het is zaak om de verschillende rollen als gelijkwaardig te erkennen én te benutten.

Figuur 9: Samenspel buitengebied om brug te slaan tussen eigenaar en overheid, tussen leef- en systeemwereld: met VABIMPULS startend bij eigenaar en ondersteuningsnetwerk dichtbij overheid.

2. Werk mét partners toe naar een éénduidige en onafhankelijke ondersteuningsstructuur voor eigenaren en initiatiefnemers bij de langetermijntransitie van het buitengebied

De komende periode moeten de contouren van het veranderend speelveld duidelijk worden en invulling krijgen. Duidelijk is dat het om ingrijpende en langjarige veranderingsprocessen in de verschillende gebieden van Brabant gaat. Op korte termijn komt al veel op de provincie en gemeenten af: ze zullen volop aan de slag moeten met de beëindigingsregelingen als onderdeel van de stikstofaanpak. In combinatie hiermee spelen de urgente doelen voor natuurherstel, het werken aan een betere water- en bodemkwaliteit en gelijktijdig aan een toekomst van de landbouw, die samen moeten komen in gebiedsgerichte aanpakken. Daarbij zal het heel hard nodig zijn om de verbinding te maken tussen de individuele wensen en mogelijkheden van eigenaren en initiatiefnemers en de gebiedsdoelen en de vele instrumenten. Het gaat er niet alleen om met wederzijds begrip en respect naast de eigenaar te staan, maar deze ook verder te brengen.

De vele doelstellingen die nu samenkomen, leiden tot een complexe bestuurlijke opgave. Met veel uitvoeringsregels, bestuurlijke procedures, verschillen in tijdshorizon en beleidsjargon. Dat bij dit beleid meerdere overheden (gemeente, provincie, waterschappen en Rijk) zijn betrokken, betekent dat een gecoördineerde inzet van beleid en middelen geen vanzelfsprekendheid is. Die is wel nodig. Vanuit het perspectief van de belanghebbenden in de regio is het onoverzichtelijk en wordt de opgave soms ook als bedreigend ervaren. De brug tussen de conceptuele en de uitvoeringswereld moet worden geslagen. Dit vraagt om een heldere uitvoeringsstructuur: door kennis en beleid met behulp van een uitvoeringsorganisatie te verbinden. Een uitvoeringsorganisatie die coördineert en actief verbindt, ook met de samenleving, én uitvoert. Het gaat daarbij niet om het verschuiven van bevoegdheden of om overheveling van budgetten, doorgaans vooral aanleiding van energieverlies. — UIT ADVIES AANPAK STIKSTOF, BRABANTADVIES, SEPTEMBER 2020

De provincie ontwikkelt momenteel een ondersteuningsstructuur hiervoor.¹⁸ Onder meer is een doorontwikkeling van een uitvoeringsnetwerk voor het buitengebied voorzien. Binnen dit geheel vervult VABIMPULS nog steeds een eigenstandige opdracht: vanuit een onafhankelijke positie vertrouwen opbouwen en beweging op gang brengen en blijven aanjagen.

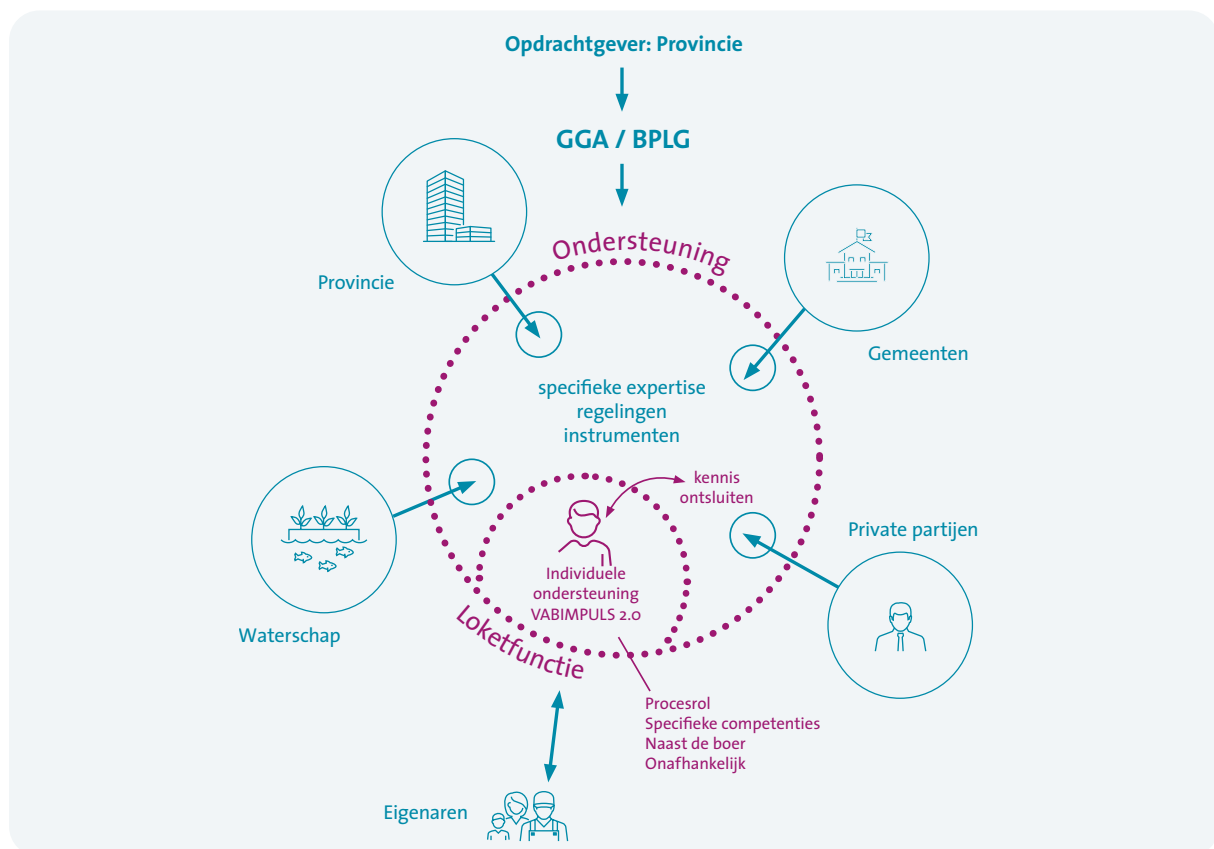
Het voordeel van deze inrichting is dat deze de bestaande instrumenten goed benut. Tegelijkertijd voorzien we in deze losse netwerkstructuur, ook met betere onderlinge afspraken, nog steeds een risico dat met de vele coaches, experts en procesbegeleiders het voor eigenaren en initiatiefnemers niet eenduidiger wordt. Daarbij is zelfs het scenario nog mogelijk (en daar lijkt het nu ook op) dat het Ministerie van LNV met een eigen aanpak komt voor sociaaleconomische ondersteuning door coaches. De gebiedsaanpakken gaan bovendien ook meer en een ander type eigenaren raken en daarmee ook andere kennis en competenties van ondersteuning vragen. De éénduidige toegankelijkheid daarvan zal voor eigenaren een belangrijk voordeel zijn.

18 Voor 17 gebieden - waarvan 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden - is een gebiedsgerichte aanpak in ontwikkeling. Hier zijn de opgaven voor sterkere natuur, voldoende water met een betere kwaliteit, een goede bodem en de toekomst van de landbouw complex en urgent. In en bij natuurgebieden wordt met alle partners gezocht naar slimme combinaties van oplossingen; <https://aanpakstikstofbrabant.nl/aanpak/groenblauwe+gebiedsgerichte+aanpak/default.aspx>

Ons inziens is het nodig en mogelijk om als provincie - samen met verschillende betrokken partijen - toe te werken naar een eenduidige ondersteuning(sstructuur)¹⁹ bij deze langetermijntransitie (zie figuur 10), op basis van gezamenlijke uitgangspunten. Denk daarbij aan:

- ▶ het bieden van duidelijkheid voor eigenaren waar ze voor ondersteuning kunnen aankloppen. Daarbij zal voldoende geografische nabijheid relevant zijn: bijvoorbeeld één loket/platform per gebied/regio met gebiedskennis, gevoed vanuit een Brabantbrede backoffice met kennis van regelingen en instrumenten;
- ▶ vertrouwen kunnen opbouwen en dit ook vast weten te houden: naast de eigenaar staan, de eigenaar van A naar B kunnen helpen en kunnen samenwerken en schakelen met inhoudelijke deskundigen op het gebied van RO, natuur, water, stikstof, andere vormen van landbouw of alternatieve bedrijfsactiviteiten;
- ▶ voldoende onafhankelijke positionering ten opzichte van de betrokken partners: de bemensing kan vanuit de betrokken partners invulling krijgen, tegelijkertijd zal een onafhankelijke positionering relevant zijn om de brugfunctie tussen de leefwereld van de eigenaren en initiatiefnemers en de systeemwereld te kunnen invullen;
- ▶ laagdrempelig en toegankelijk zodat met openheid en betrokkenheid van het gebied gewerkt wordt aan de gewenste gebiedsontwikkeling;
- ▶ helderheid waarover de ondersteuning wel en niet gaat en binnen de ondersteuningsstructuur en bij de betrokken partijen verdere rolscherpte aanbrengen. Het vanuit een onafhankelijke positie opbouwen van vertrouwen om keuzeprocessen te begeleiden en zo 'beweging op gang helpen' is immers een andere rol dan 'mogelijk maken' door onderhandelingen te voeren of besluitvorming voor te bereiden over bijvoorbeeld grondaankoop. In de ene rol sta je belangeloos naast de boer en breng je het proces verder, in de andere rol onderhandel je vanuit een belang en positie.

Figuur 10: Illustratie borging aanpak VABIMPULS.

19 Aangesloten kan bijvoorbeeld worden bij de ervaringen van de werkeenheden van Manifestpartners en van de voormalige Dienst Landelijk Gebied (DLG).

3. Borg de doelstellingen en onderscheidende elementen van VABIMPULS zo goed mogelijk in ondersteuning transitie buitengebied

Dé ideale ondersteuning- en uitvoeringsstructuur bestaat niet. De komende periode moet dan ook worden benut om de invulling ervan, inclusief de voor- en nadelen, goed scherp te krijgen. Vanuit de lessen van VABIMPULS geven we daartoe het volgende mee.

De brug blijven slaan tussen leef- en systeemwereld

- ▶ Na vijf jaar VABIMPULS is duidelijk hoe belangrijk het voor agrarische eigenaren is om in een turbulente periode met veel onzekerheden een onafhankelijk iemand naast zich te hebben staan. Dat is een belangrijk anker en dat is juist in deze transitieperiode hard nodig.
- ▶ De specifieke werkwijze van VABIMPULS met de eigenaar in de regie, komt onder druk als er vanuit beleidsdoelen tijdsdruk is en er maar 'beperkte' mogelijkheden zijn. Want de toekomstmogelijkheden van een locatie inclusief het grondgebruik zullen meer dan voorheen, moeten bijdragen aan verbetering van natuur-, water en bodemkwaliteit in de gebieden. Tegelijkertijd hebben eigenaren die duidelijkheid over hun toekomstmogelijkheden nodig. De praktijk van VABIMPULS laat zien dat druk door beleid ook beweging op gang brengt. Ook dan zal een eigenaar nog steeds hulp kunnen gebruiken bij het vinden van een ontwikkelingsrichting die bij hem past. Begrip en respect voor diens positie is van groot belang.
- ▶ Een onafhankelijke positionering van deze ondersteuning helpt richting eigenaren om vertrouwen op te bouwen en de spiegel voor te kunnen houden. De rol van luis in de pels richting beleid (provincie en gemeenten) moet ook ruimte blijven krijgen. Deze staat nu al voortdurend onder druk: de systeemwereld laat zich moeilijk aanspreken. Coaches en experts moeten de lastige vragen kunnen blijven stellen. Overheidsgeledingen moeten ook de spiegel voorgehouden willen hebben. Vanzelfsprekendheden, zowel op inhoud als proces, kunnen fnuikend zijn. Deze agenderende rol vraagt om erkenning, ook vanuit de provincie. En vervolgens is het met het oog op het opbouwen van vertrouwen cruciaal om deze signalen serieus te nemen.
- ▶ Het staat of valt met de goede bemensing en de juiste competenties. Het netwerk van VABIMPULS is hiervoor beschikbaar. Tegelijkertijd blijft het relevant om de intervisie daadwerkelijk door te blijven zetten en nog breder vorm te geven: voor de coaches vanuit hun specifieke rol, maar ook mét gemeenten en provincie. Het is zaak om, in alle drukte in het buitengebied, werk te blijven maken van een gezamenlijke lerende aanpak.

Aandacht voor omgevingskwaliteit en sociaaleconomische aspecten

- ▶ De problematiek van leegstand in het buitengebied is vooralsnog niet opgelost. Zo is bijvoorbeeld het risico van ondermijning op leegkomende locaties in het buitengebied nog steeds groot. Bovendien blijven ook daar achter de voordeur zaken spelen waar hulp bij nodig is. Wanneer er sprake is van het stoppen met agrarische activiteiten is het ook zaak een toekomst te vinden voor het agrarisch vastgoed van een locatie. Bijna de helft van de aanvragers van een VABIMPULS-voucher is al gestopt en ook autonoom blijven boeren stoppen. Ook deze boeren zoeken naar oplossingen voor hun locaties. Die leiden niet vanzelfsprekend tot een duurzaam verdienmodel of de gewenste kwaliteitsverbetering in het buitengebied. Het bieden van ondersteuning, ook aan autonoom stoppende boeren, blijft daarom gewenst.
- ▶ Met de groen-blauwe gebiedsaanpakken is de vraag hoe de balans te houden tussen de focus op natuurherstel, bodem- en watervraagstukken enerzijds en anderzijds het benutten van ondernemerschap binnen het gebied, aandacht te houden voor aspecten van leefbaarheid en de sociaal-maatschappelijke en economische toekomst in gebieden. De invulling daarvan zal juist cruciaal zijn om draagvlak te behouden voor alle vraagstukken die in het buitengebied landen.

BIJLAGE 1: KLANKBORDGROEP

Klankbordgroep toekomst VABIMPULS sessies in juni, september en november 2022

- ▶ Noortje Krol, eigenaar melkveebedrijf, in omschakeling naar natuurinclusief, aanvrager voucher;
- ▶ Marie José Lamers -van der Heijden, aanvrager voucher namens familie;
- ▶ Wouter Bollen: oud-wethouder gemeente St. Anthonis, nu werkzaam bij provincie Noord-Brabant o.a. lid regieteam GGA;
- ▶ Patrick Kok, oud-wethouder gemeente Zundert;
- ▶ Herman Heuver, deskundige VABIMPULS en werkzaam bij ZLTO-advies;
- ▶ Eric van Nuland, deskundige VABIMPULS en recreatiespecialist bij van Nuland;
- ▶ Hendrik Hoeksema, bestuurder ZLTO;
- ▶ Frederike Praasterink, lector HAS hogeschool en lid van Provinciale Raad voor de Leefomgeving;
- ▶ Stavros Zouridis, bestuurskundige, Programma Bindend Besturen, Tilburg Universiteit;
- ▶ Henk Oostindie, onderzoeker landbouw en plattelandsontwikkelingen bij Rurale Sociologie van Wageningen UR;
- ▶ Rick van den Berg, programmamanager wonen, werken & leefomgeving van provincie Noord-Brabant;
- ▶ Martien van Bavel, programma ondersteuning veehouderij van provincie Noord-Brabant;
- ▶ Suzanne van Lith, coördinator programma leegstand en transformatie stedelijk gebied van provincie Noord-Brabant;
- ▶ Hans van Dommelen, ondersteuningsnetwerk van provincie Noord-Brabant;
- ▶ Peer Verkuijlen, projectleider VABIMPULS;
- ▶ Marianne Muller, kennismanagement VABIMPULS;
- ▶ Ivka Orbon, directeur BrabantAdvies;
- ▶ Sjors Willems, projectsecretaris BrabantAdvies;
- ▶ Scief Houben, gespreksleider.

Gesprekken

- ” Annemieke de Groot, directeur, bestuurder Q-support en C-support, juni 2022;
- ” Diverse afstemmingsmomenten met VABIMPULS: Peer Verkuijlen, Marianne Muller, Jos van Wegen en Frank Boss;
- ” Deskundigen en specialisten VABIMPULS, bijeenkomst maart 2023;
- ” Gemeente Bernheze, Niels Joosten (programmamanager Omgevingsvisie en transitie landbouw) en Martijn van Gessel (werkzaam bij RO), april 2022;
- ” Provincie Noord-Brabant: Jeroen Smarius, lid van directie en Paulien Feimann, gebiedsgerichte aanpak;
- ” Mary Fiers, directeur Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB).

Bronnen

- Het PON, Tuinder MSc, M., & Luijten, IJ Tussentijdse beleidsevaluatie Brabantse Aanpak Leegstand, (Nr. 18–23/ 81365). Provincie Noord-Brabant. <https://www.brabant.nl/-/media/3a39e87e15cf4c16b19d96c68bae9859.pdf?la=nl>, november 2018
- VABIMPULS (2023) *database, factsheets, magazine, flyers en rapportages* <https://www.brabant.nl/subsites/vabimpuls>
- VABIMPULS ontwikkeling van een kennisplatform, Ginette Veenstra en Frank Boss, april 2019
- Advies aan provincie Noord-Brabant van Adviescommissie Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen Transitie Veehouderij, januari 2021
- Een procesevaluatie volgens de theorie van Swanborn naar VABIMPULS als belangrijk instrument in de 'Brabantse Aanpak Leegstand', afstudeeronderzoek Bestuurskunde & Overheidsmanagement, Avans Hogescholen, Den Bosch, Jelle Scheepers, juli 2022
- Ervaringen maatregel ondersteuningsnetwerken, provincie Noord-Brabant, Hans van Dommelen e.a., april 2020
- J. Remkes, wat wel kan, uit de impasse en een aanzet voor perspectief, 5 oktober 2022
- Adviesnotitie Evaluatie aanpak agrarische leegstand en gebiedstransformaties, Lisa Olsthoorn, Over Morgen, maart 2023
- Eindrapportage keukentafelgesprekken Peelvenen, ZLTO, maart 2022
- Leren van VAB-experimenten, team Brabantse aanpak leegstand en transformaties, provincie Noord-Brabant, juni 2020.
- WUR actualisatie leegstand agrarisch vastgoed, juni 2022
- Plan Boerenperspectief, visie document langjarige individuele en groepsgerichte begeleiding va inspiratie voor boeren, maart 2023

BIJLAGE 2: PROFIEL DESKUNDIGE

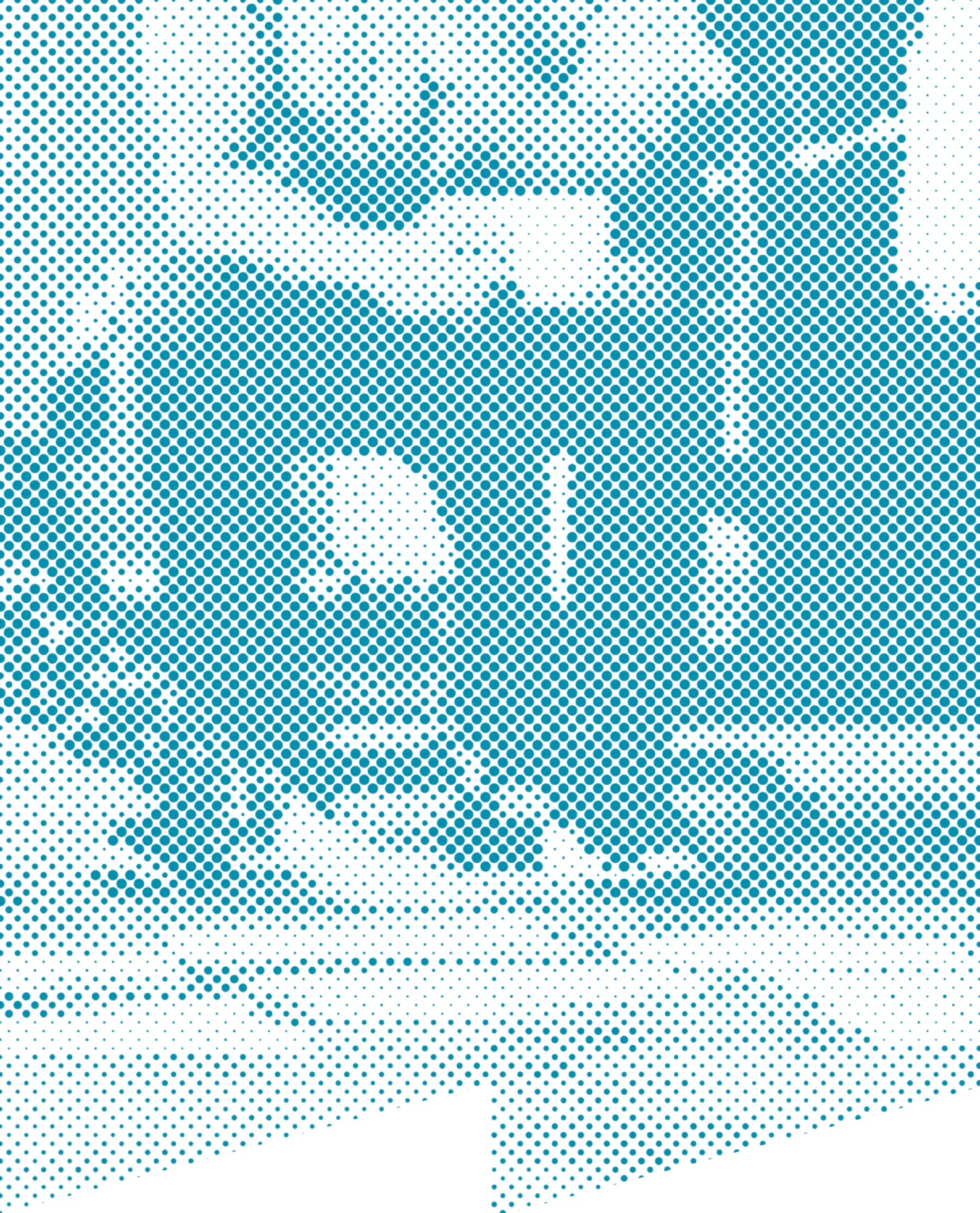
Profiel deskundige voor VABIMPULS

Ervaring, capaciteiten en vaardigheden:

- ▶ voldoende analytisch vermogen (vergelijkbaar met minimaal hbo denk- en werkniveau);
- ▶ onafhankelijk/werken op persoonlijke titel;
- ▶ empathisch vermogen – zich goed kunnen inleven in de gesprekspartner(s) en hun situatie;
- ▶ goede communicatieve vaardigheden;
- ▶ kritische gesprekspartner – niet klakkeloos overnemen wat wordt ingebracht door de gesprekspartner; ‘spiegel durven voor te houden’;
- ▶ integraal (en bij voorkeur creatief) kunnen denken en handelen;
- ▶ oog hebben voor context en omgeving;
- ▶ goede antenne hebben voor ‘onderliggende emoties’;
- ▶ op verschillende niveaus en in verschillende omstandigheden een goede gesprekspartner kunnen zijn;
- ▶ tijdig onderkennen als ‘sparring partner’ of een aanvullend klankbord nodig is (niet zelf blijven hangen in een vraag en tijdig anderen erbij betrekken). Daarbij is het gewenst om bekend te zijn met aanvullende vormen van ondersteuning en of specialisme (zoals bijvoorbeeld natuurinclusief coachen en agroforestry);
- ▶ collegiale houding (ook in relatie tot het open kennisnetwerk c.q. delen van kennis);
- ▶ adequaat rapporteren;
- ▶ beschikken over relevant netwerk.

Wat er verder wordt gevraagd:

- ▶ kennis van en ruime praktijkervaring op een terrein dat verband houdt met de vraagstukken waarop VABIMPULS zich richt;
- ▶ kennis van hetgeen er speelt in de agrarische sector/landelijk gebied;
- ▶ brede oriëntatie op de mogelijkheden/wensen/benodigdheden van het Brabantse landelijk gebied;
- ▶ onder verantwoordelijkheid van de projectleider VAB bieden van (proces)ondersteuning aan initiatiefnemers die gebruik maken van een VABIMPULS-voucher;
- ▶ hiervoor te handelen conform de ‘instructie/handleiding voor deskundigen’. Daartoe behoort uitdrukkelijk het werken vanuit het verduurzamingsmodel in de te voeren gesprekken met de initiatiefnemers;
- ▶ voorafgaand aan het eerste traject waarop inzet wordt geleverd deelname aan Masterclass die door VABIMPULS wordt georganiseerd;
- ▶ tijdig afstemmen met projectleiding over in te zetten specialisten – op basis van duidelijke vraagstelling na intake – en over eventuele specifieke vraagstukken die zich aandienen in een individueel traject;
- ▶ actieve deelname aan bijeenkomsten voor deskundigen, dat wil zeggen daarbij aanwezig zijn én inhoudelijke inbreng leveren (o.a. door geschikte casussen in te brengen voor intervisie);
- ▶ desgevraagd medewerking verlenen aan bijeenkomsten en workshops die VABIMPULS op verzoek van derden (bijvoorbeeld BrabantAdvies of provincie) verzorgt;
- ▶ bereidheid om eigen tijd te investeren;
- ▶ vertrouwelijkheid waarborgen (via overeenkomst);
- ▶ adequaat rapporteren.

BRABANTADVIES